

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Paula Moisio

Inarin kunnankirjaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyömalli

Prosessin kuvaus ja kokemusten arviointi

Opinnäytetyö

Kevät 2022

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri
Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Moisio, Paula

Työn nimi: Inarin kunnankirjaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyömalli –
Prosessin kuvaus ja kokemusten arviointi

Ohjaaja: Mäkinen-Laitila, Sari

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 55

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyöllä oli kaksi tehtävää, kuvata Lukukunta! -hankkeen Inarin kunnankirjaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyöhön liittyvä osuus sekä kerätä arvioiteja tähän yhteistyöhön kuuluneesta kokeilujaksosta.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät olivat laadullisia. Yhteistyön kuvaamiseksi käytettiin haastattelua, dokumenttianalyysia sekä havainnointia tutkijan osallistuessa suunnittelupalaverihin. Kokeilujaksoon kuului kaksi erillistä työskentelypäivää, joiden molempien lopuksi opiskelijoilta sekä työssä mukana olleilta työntekijöiltä kerättiin arvioita. Näissä arvioiden keräämisissä hyödynnettiin fasilitoinnin menetelmiä. Lisäksi työssä mukana olleita työntekijöitä haastateltiin vielä uudestaan noin kolme viikkoa kokeilujakson toteutuksen jälkeen.

Yhteistyön kuvaus antaa esimerkin yhteistyömallista, jossa työtä tehdään yhteisten tavoitteiden eteen tiiviisti ja ottaen huomioon sekä kirjaston, oppilaitoksen että opiskelijoiden tarpeet. Kuvaus näyttää, miten kirjasto voi aloittaa yhteistyön tekemisen ammatillisen oppilaitoksen kanssa. Yhteistyömallia voi hyödyntää kirjaston ja ammatillisen oppilaitoksen yhteistyön suunnittelussa muuallakin Suomessa.

Sekä opiskelijat että kokeilujaksossa mukana olleet työntekijät antoivat kokeilujaksosta positiivista palautetta sekä kehitysideoita. Huolellisesti tehty suunnittelutyö tuki kokeilujakson onnistumista ja se helpotti sekä opiskelijoiden että työntekijöiden uppoutumista päivän aiheisiin ja tehtäviin. Molemmilla kokeilujakson päivillä oli omat tavoitteensa ja ne saavutettiin hyvin. Opiskelijat pääsivät kosketuksiin kirjaston aineistojen kanssa ja saivat positiivisen kokemuksen kirjastossa toimimisesta. Arvioinneissa nostettiin esiin, että kirjastoperehdytyksen aiheet ja tehtävät tulee suunnitella niin, että ne eivät ole opiskelijoille liian helppoja tai liian haastavia, sillä molemmat näistä ääripäistä heikensivät opiskelijoiden kiinnostusta.

¹ Asiasanat: yhteistyö, ammatillinen koulutus, kirjastonkäytön opetus, lukutaito

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and information services

Author: Moisio, Paula

Title of thesis: Cooperation model for Inari Municipal Library and the Sámi Education Institute — Process description and experience evaluation

Supervisor: Mäkinen-Laitila, Sari

Year: 2022

Number of pages: 55

Number of appendices: 3

This thesis had two aims, to describe the part of the Lukukuntoa! project involving the cooperation between Inari municipal library and the Sámi Education Institute, and to collect evaluations about the trial period of that cooperation.

The research methods used were qualitative. An interview, documentary analysis and observation, as the researcher took part planning meetings, were used to describe the cooperation. The trial period consisted of two separate working days, and at the end of each of them, evaluations were collected from the participating students and employees. These evaluations were collected using methods of facilitation. In addition, the employees involved in the study were interviewed again about three weeks after the trial period.

The description of the cooperation provides one example of a cooperation model in which work is done closely together to reach the common goals considering the needs of the library, the educational institute, and the students. This cooperation model can also be utilized when planning cooperation between libraries and educational institutes elsewhere in Finland.

Both the students and the employees involved in the trial period gave positive feedback about the trial period, as well as suggestions for improvement. The trial period had been carefully planned, which contributed to its success and made it easier for both students and employees to focus on the day's topics and tasks. Both days of the trial period had their own goals, which were well achieved. The students encountered library materials and had a positive experience working at the library. The evaluations brought out that the topics and tasks of library orientation should be designed in such a way that they would not be too easy or too challenging for students, as both extremes impaired the students' interest.

¹ Keywords: cooperation, vocational training, library user education, literacy

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	8
2.1 Inarin kunta	8
2.2 Saamelaisalueen koulutuskeskus	9
2.3 Inarin kunnankirjasto	10
2.4 Lukukuntoa!-hanke.....	10
3 AMMATTIOPPILAITOS LUKEMISEN TUKENA	14
3.1 Äidinkielen opetus ammatillisissa oppilaitoksissa.....	14
3.2 Tutkinnon toteutus- ja arviointisuunnitelma	16
3.3 Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden lukutaito	17
3.4 Ammatillisen opetuksen ja kirjastojen yhteistyö	18
4 MUITA AMMATTILLISTEN OPPILAITOSTEN OPISKELIJOIDEN LUKEMISEN EDISTÄMISTÄ TUKEVIA TAHOJA.....	21
4.1 Avointen oppimateriaalien kirjasto.....	21
4.2 Lukuliike	22
4.3 Kansallinen lukutaitostrategia 2030.....	23
4.4 Sanat haltuun -hanke	24
5 TUTKIMUS.....	25
5.1 Tutkimusongelma- ja kysymykset.....	25
5.2 Tutkimusmenetelmät.....	26
5.3 Tutkimuksen toteutus	29
6 AMMATTILLISEN OPETUKSEN JA KIRJASTON YHTEISTYÖPROSESSIN KUVAUS	32
6.1 Aloitusvaihe.....	32
6.2 Suunnitteluvaihe.....	32
6.3 Esivaihe.....	35

6.4	Työstövaihe	35
6.5	Tarkistusvaihe	39
6.6	Viimeistelyvaihe.....	39
6.7	Valmis tuotos.....	40
6.8	Ammatillisen opetuksen ja kirjaston yhteistyöprosessi	40
7	KOKEILUJAKSON KOKEMUSTEN ARVIOINTI	42
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	47
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	56

1 JOHDANTO

Inarin kunnankirjasto suunnitteli keväällä 2021 yhteistyömallia kirjastolle ja Saamelaisalueen koulutuskeskukselle osana Inarin kunnankirjaston lukukunta! -hanketta. Yhteistyömallin tavoitteena oli luoda OKM:n, opetushallituksen ja Tieteen tietotekniikan keskus OY:n avointen oppimateriaalien kirjastoon kirjaston ja oppilaitoksen yhteistyöstä malli, jota voi toteuttaa muissakin kirjastoissa. Mallin tarkoituksena on tukea oppilaitoksia tehtävässään opiskelijoiden lukutaidon edistäjinä.

Hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin kokeilujakso, jossa Saamelaisalueen koulutuskeskuksen viestinnän ja vuorovaikutuksen sekä taiteen ja luovan ilmaisun opintojen yhteyteen tuotiin kirjaston käyttöön ja tarjontaan tutustumista. Jakson tavoitteena oli tuoda opiskelijat kosketuksiin lukemisen, tekstien ja kirjaston kanssa luoden mahdollisuudet lukukunnan kohentamiseen. Kokeilujakson havaintojen perusteella oli määrä laatia yhteistyömalli niin, että se voidaan kirjoittaa osaksi Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tutkintojen toteutus- ja arviointisuunnitelmia. Näiden suunnitelmien nimi on sittemmin päivittynyt arvioinnin toteuttamissuunnitelmiksi. Hankeen suunniteltu toteutusaika oli huhti-joulukuu 2021.

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu oli mukana hankkeessa yhteistyökumppanina ja tätä kautta hankkeeseen toivottiin mukaan kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoita. Hankkeen tässä osassa opiskelijan tehtävänä oli kuvata kokeilujakson suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvä prosessi, kerätä kokeilujaksosta arvioita sekä arvioitten pohjalta koota ja pohtia mahdollisia kehittämissuunnitelmia. Mahdollisuutta tarttua näihin tehtäviin ja tehdä niistä opinnäytetyö tarjottiin minulle ja kiinnostuin heti tästä mahdollisuudesta.

Koulutuksen aikana omaksi kiinnostuksen kohteekseni kirjastotyössä on noussut aikuisten lukeminen ja etenkin sellaisten aikuisten lukemaan innostaminen, jotka eivät lukemista harrasta. Tähän liittyen olin 2019 mukana lukemattomat mahdollisuudet -hankkeessa suunnittelemassa lukemiseen innostamisen tapahtuman korkeakouluopiskelijoille. Ryhmämme Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoita toteutti yhdessä turkulaisten opiskelijakollegoidemme kanssa Lukuappro-tapahtuman, jossa pienten tehtävien kautta tuotiin opiskelijoita erilaisten tekstien äärelle. Lukukunta!-hanke

tuntui luontevalta ja kiinnostavalta jatkolta tälle opintojen aikana virinneelle kiinnostukselle lukemisen ja kirjastojen ilosanoman levittämisestä.

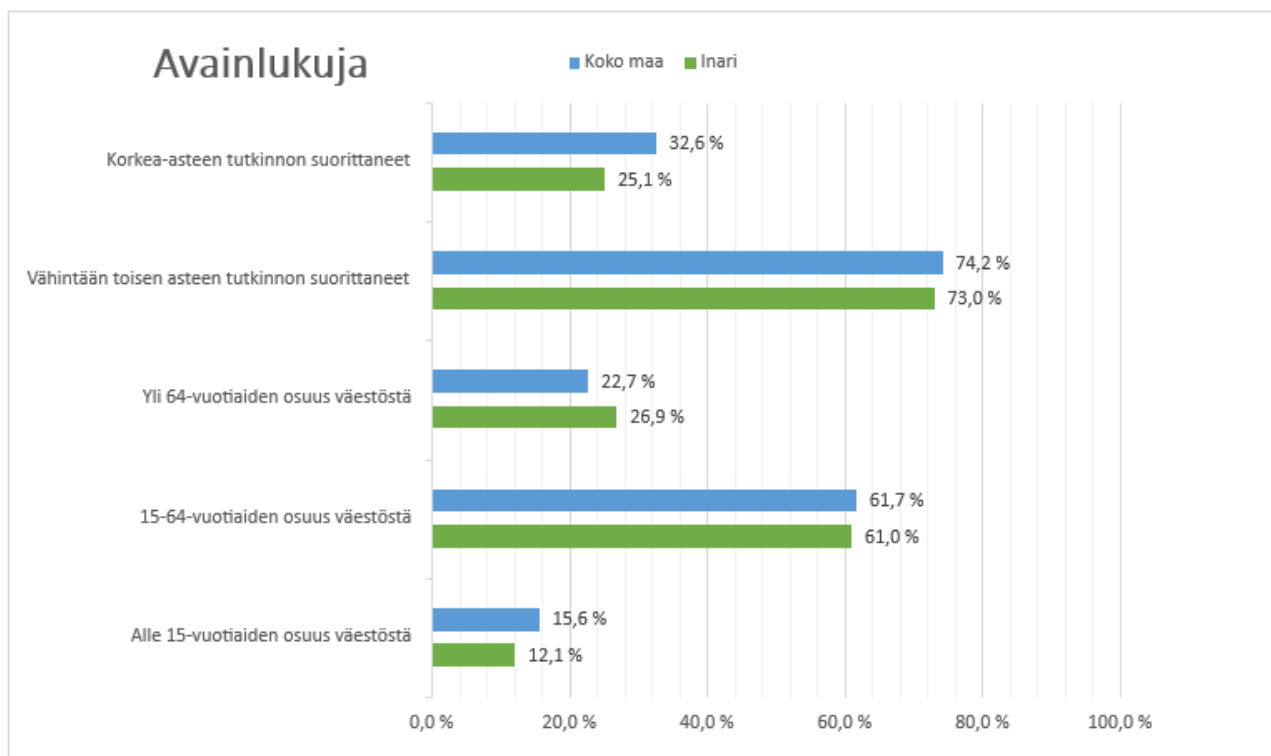
Perusteita työn tärkeydelle on löydettävissä esimerkiksi Suomen lakia tutkimalla. Laki yleisistä kirjastoista (L 29.12.2016/1492) asettaa yleisten kirjastojen tehtäviksi esimerkiksi tietopalvelun, ohjauksen ja tuen tarjoamisen tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon sekä edistää lukemista ja kirjallisuutta. Laissa myös todetaan, että näiden tehtävien hoitamiseksi yleinen kirjasto voi toimia yhteistyössä muun muassa oppilaitosten kanssa. Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 11.8.2017/531) asettaa koulutuksen tavoitteeksi ”tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja”. Hyvä lukutaito on välttämätöntä, jotta tämä tavoite toteutuu. Kansainvälisellä tasolla IFLAn yleisten kirjastojen manifesti (2016) asettaa yleisten kirjastojen tehtäväksi yksilöllisen ja omaehtoisen koulutuksen ja yleisen koulutuksen tukemisen kaikilla tasoilla. Kirjastojen ja ammattioppilaitosten yhteistyön tärkeydelle löytyy siis perusteita monelta merkittävältä taholta.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

2.1 Inarin kunta

Inari on Suomen suurin kunta ja se kattaa 5 % maamme pinta-alasta. Inari on rajanaapuri Norjan ja Venäjän kanssa ja tekee rajakuntien kanssa tiivistä yhteistyötä. Asukkaita Inarissa on hieman alle 7000. Inarissa käytetään suomen lisäksi kolmea saamen kieltä, Inarilaisista vajaa kolmannes on saamelaisia. Kaksi kolmasosaa kunnan asukkaista asuu kunnan suurimmassa kylässä Ivalossa. Matkailu on alueen merkittävimpiä elinkeinoja porotalouden, kalastuksen, metsätalouden, koulutustoiminnan sekä muun yksityisen palvelutoiminnan rinnalla. Kunta saa siis hyvinkin laajalti elantonsa sen kauniista luonnosta. (Inari-info, [viitattu 7.12.2021].)

Tarkastelemalla Inarin kunnan avainlukuja verraten koko maahan huomataan, että sen ikä- ja koulutusasteen rakenne vastaa muun maan lukuja melko hyvin. Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä on 12,1 %, 15–64-vuotiaiden osuus väestöstä 61,0 % ja yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä 26,9 % Inarissa. Koko maassa vastaavat luvut ovat Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä 15,6 %, 15–64-vuotiaiden osuus väestöstä 61,7 % ja yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä 22,7 %. Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä oli Inarissa 73,0 % ja koko maassa 74,2 %. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa 15 vuotta täyttäneistä oli eniten eroavaisuuksia Inarin ja muun maan välillä luvun ollessa Inarissa 25,1 % ja koko maassa 32,6 %. Opetus- ja kulttuuritoiminnan nettokäyttökustannukset euroina asukasta kohtaan olivat Inarissa korkeammat koko maahan verraten, luvun ollessa Inarissa 2261,0 € ja koko maassa 2078,8 €. Inarin ollessa monin tavoin ainutlaatuinen kunta Suomessa, tilastotieto kuitenkin osoittaa, että monella mittarilla sen toiminta esimerkiksi koulutuksen suhteen on samanlaista kuin muuallakin Suomessa. Esitetyt tilastotiedot ovat vuodelta 2020. (Kuntien avainluvut, [viitattu 7.12.2021].)

Kuvio 1. Inarin ja koko maan avainlukujen vertailu

2.2 Saamelaisalueen koulutuskeskus

Saamelaisalueen koulutuskeskus on toisen asteen oppilaitos, joka järjestää monialaista ammatillista koulutusta sekä nuorille että aikuisille. Koulutuskeskus on ainoa saamen kielen ja kulttuurin koulutusta tarjoava ammatillinen oppilaitos Suomessa ja ainoa valtion ylläpitämä ammatillinen oppilaitos (Ammatillisen koulutuksen järjestäminen, [viitattu 7.2.2022]). Koulutustarjontaan kuuluvat perustutkinnot, saamen kielen ja kulttuurin opetus, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot sekä lyhytkoulutukset (Saamelaisalueen koulutuskeskus, [viitattu 13.3.2021]). Koulutuskeskuksessa voi valmistua artesaaniksi, kokiksi, luonto-ohjaajaksi, lähihoitajaksi, matka-asiantuntijaksi, matkailupalvelujen tuottajaksi, merkonomiksi, poronhoitajaksi, tarjoilijaksi ja vastaanottovirkailijaksi. (Koulutustarjonta, [viitattu 13.3.2021].)

Opiskelijoita ammatillisessa koulutuksessa sekä lukuvuosikoulutuksessa, johon kuuluu lukuvuoden kestävät saamen kielten ja kulttuurin koulutukset sekä medialinja, on yhteensä noin 200. Lisäksi lyhytkoulutuksessa on vuosittain joitain satoja opiskelijoita. (Jomppanen

2021). Lyhytkoulutuksia ovat tulityö- ja työturvallisuuskoulutukset. Toimipaikkoja koulutuskeskuksella on kolme ja ne sijaitsevat Inarissa, Kaamasessa ja Enontekiöllä (Saamelaisalueen koulutuskeskus, [viitattu 13.3.2021].)

2.3 Inarin kunnankirjasto

Inarin kunnankirjastolla on kaksi toimipistettä; pääkirjasto Ivalossa ja Saamelaiskirjasto Inarin kirkonkylässä. Näiden lisäksi tärkeä palvelupiste on kirjastoauto. Kunnankirjasto on osa Lapin kirjasto -kimppaa. Samalla kirjastokortilla saa lainata kaikista Lapin kirjastoista ja verkkoaineistot ovat myös yhteisessä käytössä. Kirjasto tekee yhteistyötä päiväkotien ja koulujen kanssa, tarjoten opetussuunnitelman mukaista kirjastokäytön opetusta, vinkkausta ja tekstituokioita. Kouluyhteistyö on tähän asti toteutunut suunnitelmallisesti vain perusopetuksen kanssa (Kouluyhteistyö ja erityisryhmien palvelut, [viitattu 8.12.2021]). Ammatillisesta opetuksesta on käynyt satunnaisia ryhmiä opettajien aloitteesta, mutta toiminta ei ole ollut suunnitelmallista (Kirjasto, [viitattu 8.12.2021]).

2.4 Lukukuntoa!-hanke

Lukukunto ei ole vielä kovin laajalle levinnyt termi, mutta sen käytöstä löytyy mainintoja ainakin vuodesta 2017 asti. Suomessa lukutaito löytyy lähes jokaiselta kansalaiselta. Viime vuosina on kuitenkin havahduttu siihen, että on myös niitä suomalaisia, joilla ei ole lukutaitoa tai se on hyvin matalalla tasolla aiheuttaen suuria haasteita yhteiskunnassa toimimiselle. Lukutaidon puutteesta tai sen matalasta tasosta puhuminen saattaa tuntua negatiiviselta ja jopa leimaavalta. Lukukuntoa on kuitenkin aina mahdollista kohottaa sitä treenaamalla ja mielikuva on näin ollen heti positiivisempi. Tämän vuoksi lukukuntoa-termi valittiin hankkeeseen, jotta lukemisen taidot vertautuisivat johonkin, jonka ylläpidon ajatus on ihmisille jo ennalta tuttua. Lukukuntoa terminä ei ole tarkasti määritelty, mutta usein sitä käytetään samoin kuin urheilun yhteydessä, kuten urheilusuorituksia varten on treenattava, on niin tehtävä myös lukusuorituksia varten.

Lukukuntoa hankkeen tausta on Inarin kirjaston vuosina 2020–2021 toteuttamassa lukeminen harrastukseksi -hankkeessa. Lukeminen harrastukseksi -hankkeessa pohdittiin lasten kasvuyhteisöjen, kuten neuvolan ja koulujen, kanssa tehtävää yhteistyötä lasten

lukutaidon ja lukukiinnostuksen kehittämiseksi. Tämän hankkeen kohderyhmä oli alle 13-vuotiaat lapset. Ajatuksena hankkeessa oli luoda kunnan opetussuunnitelmiin kirjattava yhteistyö, neuvolakäynteihin sisällytettävä yhteistyö sekä varhaiskasvatuksen kanssa tehtävä tavoitteellinen yhteistyö kirjaston kanssa. Yhteistyöllä haluttiin tuoda tukea lasten kasvuyhteisöille lasten lukutaitoon ja lukuharrastukseen ohjaamiseen. Lopputuotteeksi hankkeesta kirjoitettiin lukijuuskasvatussuunnitelma lukutaidon systemaattisen edistämisen apuvälineeksi. (Portti 2021.)

Lukijuuskasvatussuunnitelman oli aluksi määrä kattaa kaikki ikäluokat, mutta hankkeen hakuvaiheessa kohderyhmäksi rajautui lapset. Hankkeen jälkeen jäikin tarve pureutua ensimmäisestä hankkeesta ulkopuolelle jäävien ikäluokkien lukijuuteen. Lukuliikkeen hankerahoitukseen haettiin hankeideoita, jotka kohdistuisivat nuorten ja aikuisten lukemiseen. Seinäjoen Ammattikorkeakoululta tehtiin opinnäytetyö lukeminen harrastukseksi -hankkeeseen. Lisäksi Inarissa oltiin kiinnostuneita Lukemattomat mahdollisuudet -hankkeesta, jonka yhtenä toteuttajani Seinäjoen Ammattikorkeakoulu oli. Näiden innoittamana Seinäjoen Ammattikorkeakoulu ja Inarin kirjasto alkoivat pohtimaan laajempaa yhteistyötä aiheen tiimoilta ja päätyivät tekemään yhteistyötä seuraavassa hankkeessa. (Portti 2021.)

Kun hankehakemusta alettiin kirjoittaa oppilaitosyhteistyön osalta, hanketyöntekijät Inarin kirjastolta olivat yhteydessä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen suomen kielen lehtoriin Kaisa Feodoroffiin. Feodoroff suhtautui ideaan positiivisesti ja tiedusteli myös ammatillisten tutkinnon osien opettajien kiinnostusta kirjastoyhteistyöhön. Myös he näkivät hyödyn kirjastoyhteistyössä. Lopulta yhteistyöstä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa sovittiin koulutuskeskuksen kehitysjohtajan kanssa. Haku aika lukuliikkeen toiminta-avustukseen päättyi 27.8.2020 ja myönteinen päätös valtionavustuksesta saatiin 25.9.2020. (Portti 2021.)

Opetushallitukselle laaditussa hakemuksessa lukuliikkeen toiminta-avustuksille hankkeeseen kuvataan kuuluvan kirjastoyhteistyön aloittaminen kolmen eri tahon kanssa; osallisuuskeskus Ainolan ja sen toimijoiden kanssa, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa sekä Inarin kunnan vapaa-aika toimen kanssa. Kaikki nämä ovat sidoksissa alueella nuorten aikuisten kanssa tehtävään työhön. Osallisuuskeskus Ainola on kaikille avoin

kohtaamis- ja tapahtumapaikka, jossa työskentelee eri sote-alojen ammattilaisia. Ainolan kanssa tehtävällä yhteistyöllä kerrottiin tavoiteltavan rakennetta, jonka avulla ”sote-ammattilaiset voivat positiivisesti ja jatkoväylän tarjoamalla puuttua havaitsemaansa lukutaidon heikkouteen ja sitä tietä auttaa asiakkaitaan parantamaan valmiuksiaan selviytyä omatoimisesti yhteiskunnassa.” Vapaa-aika toiminnan kanssa yhteistyö sidotaan hakemuksessa nuorisotyön pienryhmiin ja viestintäpajan valmennukseen. Vapaa-aika toiminnan kanssa tehtävän yhteistyön tarkoituksen kuvattiin olevan kirjastonkäytön ja lukemisen kynnyksen madaltaminen, nuorien saattaminen tekemisiin lukemista koskevan puheen kanssa sekä antaa nuorille lukevien ihmisten malleja. (Inarin kunta 2020.)

Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa tehtävä yhteistyö oli hankkeen osa, jota tämä opinnäytetyö pyrkii kuvaamaan. Hakemuksessa yhteistyön tavoitteeksi kuvattiin yhteistyömallin laatiminen kirjastolle ja Inarin kirkonkylässä toimivalle ammatilliselle oppilaitokselle eli Saamelaisalueen koulutuskeskukselle. Mallin tarkoituksena kerrottiin oppilaitoksen tukeminen sen tehtävässä ohjata perustutkinto-opiskelijoita elinikäisen oppimisen avaintaitoihin kuuluvaan lukutaitoon. Tavoitteena oli laatia suunnitelma Saamelaisalueen koulutuskeskuksen perustutkinto-opiskelijoiden tutustuttamiseksi kirjastoon sekä sen käyttöön ja tarjontaan ja tämä suunnitelma oli tarkoitus tehdä yhteistyössä SAKK:n henkilökunnan kanssa. (Inarin kunta 2020.)

Tavoitteeseen pääsemiseksi oli tarkoitus kokeilla yhteistyötä kahdella eri tavalla; tutustumisjaksona osana viestinnän ja vuorovaikutuksen sekä taiteen ja luovan ilmaisun opintoja sekä kirjaston tarjonnan soveltamista Saamelaisalueen koulutuskeskuksen asuntolassa. Asuntolassa tarkoituksena oli kokeilla ensin sanapajaa ja lukutaitoryhmää, jonka jälkeen oli tarkoitus testata toiminnallisia tekstituokioita ja mahdollisesti liittää niitä osaksi asuntolan olemassa olevaa harrastustoimintaa. Opinnäytetyö kohdistuu näistä tutustumisjaksoon osana viestinnän ja vuorovaikutuksen sekä taiteen ja luovan ilmaisun opintoja. Toiminnan tavoitteeksi määriteltiin se, että Saamelaisalueen koulutuskeskuksen opiskelijat tietävät kirjaston toiminnoista ja se helpottaa näihin toimintoihin osallistumista. Tärkeimpänä tuloksena toiminnalla tähdättiin yhteistyösopimukseen Inarin kunnankirjaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen välillä. Yhteistyösopimuksen perusteella yhteistyö kirjattaisiin osaksi toteutus- ja arviointisuunnitelmia. Tämän lisäksi tulokseksi suunniteltiin

dokumentoitua ammatillisen opetuksen ja kirjaston yhteistyömallia ja arviointitietoa sen edelleen kehittämisen pohjaksi. (Inarin kunta 2020.)

3 AMMATTIOPPILAITOS LUKEMISEN TUKENA

3.1 Äidinkielen opetus ammatillisissa oppilaitoksissa

Ammatillisen koulutuksen juuret Suomessa ovat työn oppimisessa käytännön työtä tekemällä ammattien periytyessä sukupolvelta toiselle aina 1800-luvun lopulle asti. 1900-luvun alussa teollisuuden ja kaupan ja liikenteen kehittyessä syntyi ammatteja, jotka vaativat ammatillisen koulutuksen. Koulutukset toteutettiin aluksi erikoistuneissa pienissä oppilaitoksissa, esimerkiksi maatalouskouluissa. Teollisuuden ja palvelualan kasvaessa ja maatalouden supistuessa 1960-luvulta alkaen tarvittiin uudistusta maan koulutusjärjestelmään. (Laukia & Korhokangas 2014.)

1970-luvulle asti ammatilliset oppilaitokset laativat kukin omat tuntijakonsa, eli opetettavat aineet ja niiden viikkotuntimäärät ja keskusvirasto eli Ammattikasvatushallitus vahvisti nämä. 1970-luvun lopulla alkoi keskiasteen uudistaminen, jonka tavoitteena oli luoda lukiokoulutuksesta ja ammatillisesta koulutuksesta keskenään tasavertaisia. 1978 tuli voimaan laki keskiasteen koulutuksen kehittämisestä, joka täsmensi opetussuunnitelmien lähtökohtia, mutta oli vielä suosituksen tasolla. Äidinkieltä opetettiin tuolloin kaksivuotisen koulutuksen aikana 76 tuntia keskittyen kirjoittamisen ja puhumisen opetukseen sitoen sitä myös ammatissa tarvittaviin kielenkäyttötilanteisiin. Äidinkieli nähtiin tärkeänä osana yleissivistävää opetusta, joka tuki kansalaisvalmiuksia, ammatillisia opintoja sekä antoi myös pohjaa jatko-opinnoille. (Takala & Tarkoma 2014, 11–12.)

Ammatillinen koulutus muuttui kolmivuotiseksi 1980-luvulla keskiasteen uudistuksen jatkuessa. Myös äidinkielen opetuksen tuntimäärät nousivat tuolloin ja koko koulutuksen aikana äidinkieltä opetettiin 114 tuntia. Opetuksen tavoitteet kehittyivät kielenhuoltoon keskittymisen sijaan koskemaan esimerkiksi aktiivista tiedonhankintaa ja kontekstin huomioimista kielenkäytössä. Lisääntynyt tuntimäärä mahdollisti myös kaunokirjallisuuden sisällyttämisen opintoihin. (Takala & Tarkoma 2014, 12–14.)

Lukiokoulutus ja ammatillinen perusopetus nimettiin 1990-luvulla toisen asteen koulutukseksi. Ammatillisella koulutuksella alettiin vastaamaan yhä enemmän työelämän käytännön vaatimukseen. Opintoihin tuli mukaan päättötyön tekeminen, johon kuuluva oman

osaamisen kielentäminen tuki äidinkielen opintojen tarpeellisuutta. Äidinkielen opintoja lisättiinkin 1990-luvulla yhden kurssin verran. Uudessa opetussuunnitelmassa keskityttiin esimerkiksi kriittiseen suhtautumiseen tietoon ja työpaikan viestinnän kehittämiseen. Opetusta oli tavoitteena myös integroida ammatillisiin sisältöihin. Tämä kuitenkin jäi vähäiseksi, mahdollisesti resurssien vähyyden vuoksi tai sitten äidinkielen opettajat eivät olleet saaneet koulutusta ammatillisen opetuksen erityispiirteistä. (Takala & Tarkoma 2014, 14–15.)

2001 opetussuunnitelmaa jälleen päivitettiin ja työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt olivat hiljalleen koulutukseen mukaan tulevia asioita. Äidinkielen kursseja tämä tuki niin, että kursseille tullessaan opiskelijoilla oli jo ammattiaineistoa, kuten oppimispäiväkirjoja ja muistiinpanoja, joita voitiin hyödyntää tunneilla. Jatko-opintokelpoisuuden varmistaminen nousi olennaiseksi osaksi ammatillista koulutusta vuoden 1998 lain myötä, jossa ammatilliselle koulutukselle annettiin tehtäväksi tukea jatko-opintovalmiuksia tarjoamalla opiskelijalle monipuolisia, vapaasti valittavia opintoja. Äidinkielen opinnoissa lisääntyivät opinnäytetyön ohjaukseen tarkoitetut valinnaiskurssit. Tuntimäärät vaihtelivat kuntien väillä, pakollista äidinkielen opetusta oli 96 tunnista 128 tuntiin. (Takala & Tarkoma 2014, 15–16.)

Opetussuunnitelmaa uudistettiin jälleen vuonna 2010 lähtökohtina työelämälähtöisyys, valinnaisuuden, joustavuuden ja elinikäisen oppimisen avaintaitojen vahvistaminen. Sen lisäksi, että äidinkieli kuului yhteisiin pakollisiin tutkinnon osiin, sitä saatettiin sisällyttää myös ammatillisiin tutkinnon osiin koulutuksen järjestäjän niin päättäessä. Tätä mahdollisuutta käytettiin enemmän joillain aloilla, esimerkiksi kaupan alalla sekä sosiaali- ja terveysalalla. Äidinkielen opintoja oli opetussuunnitelmassa 4 opintoviikkoa 120 opintoviikon tutkinnosta. (Takala & Tarkoma 2014, 17–19.)

2018 astui voimaan opetus- ja kulttuuriministeriön kärkihankkeena ollut ammatillisen koulutuksen reformi. Ammatillista koulutusta koskevaa lainsäädäntöä muokattiin lähtökohtina osaamisperusteisuus ja asiakaslähtöisyys. Reformin tarkoituksena oli uudistaa ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, toimintaprosesseja, tutkintojärjestelmää ja järjestäjästruktuureita. (Ammatillisen koulutuksen reformi, [viitattu 10.2.2022].) Opintoja henkilökohtaistettiin tunnistamalla aiempi osaaminen ja puuttuvan osaamisen

hankkimistavat suunniteltiin osaksi henkilökohtaista kehittämissuunnitelmaa eli HOAKSia (Kukkonen & Raudasoja 2018, 11).

Reformin myötä ammatillisiin perustutkintoihin sisältyvissä yhteisissä tutkinnon osissa on 11 osaamispisteen verran viestintä- ja vuorovaikutusosaamista, joka sisältää äidinkielen, toisen kotimaisen kielen sekä vieraat kielet. Näistä neljä osaamispistettä kuuluu viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä osioon, kaksi osaamispistettä toimintaan digitaalisessa ympäristössä ja yksi osaamispiste taiteeseen ja luovaan ilmaisuun. Osaamispisteet eivät kerro kuinka monta tuntia kyseisen tutkinnon osan suorittamiseen menee, vaan kuvaa sen kattavuutta, vaikeutta ja merkittävyyttä suhteessa koko ammattitaitovaatimuksiin ja osaamistavoitteisiin. Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä. (Tutkintojen perusteet, [viitattu 10.2.2022].)

3.2 Tutkinnon toteutus- ja arviointisuunnitelma

Jokaisesta ammatillisesta perustutkinnosta laaditaan toteutus- ja arviointisuunnitelma. Suunnitelman nimi on hyvin kuvaavaa, sillä siihen on kuvattu, miten kukin tutkinnon osa toteutetaan ja miten opiskelijan osaamista arvioidaan. Koulutuksen järjestäjän tehtäviin kuuluu toteuttamissuunnitelmien toimivuuden seuraaminen sekä niiden muuttaminen tarvittaessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus on laatinut ohjeet siitä, millaisia asioita osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmaan tulee olla kirjattuna. (Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelman tietosisältö 2019.)

Vaikka jokaiselle tutkinnolle on oma toteutussuunnitelmansa, on henkilökohtaistaminen hyvin tärkeässä osassa tämän päivän ammatillista koulutusta. Jokaiselle opiskelijalle suunnitellaan hänen tarpeitaan vastaava opintopolku, jossa on huomioitu hänen aiempi osaamisensa sekä suunnitellaan miten ja mitä uutta osaamista hän hankkii. Nämä yksilölliset suunnitelmat kirjataan HOKSiin eli henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmaan, jonka toteutumista arvioidaan ja jota voidaan tarvittaessa päivittää opintojen edetessä. (Henkilökohtaistaminen, [viitattu 7.3.2022].)

3.3 Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden lukutaito

Ammattikoululaisten lukutaitoa tai tekstitaitoja ei seurata säännönmukaisesti, jonka vuoksi tutkittua tietoa ammattikoululaisten lukutaidosta on vähän. Kuitenkin noin puolet jokaisesta ikäluokasta käy ammattikoulun ja valmistuu ammatteihin tai suuntaa jatko-opintoihin, joissa tarvittaisiin monipuolisesti erilaisia viestintätaitoja. (Tarkoma 2016.) Viime vuosina etenkin poikien lukutaidon on huomattu heikentyneen, ja tähän on tarttunut esimerkiksi lukukeskuksen Sanat haltuun -hanke tuoden lukutaitopajoja teknisten alojen opiskelijoille. 2015 vuoden PISA- tutkimuksen mukaan tytöistä heikkoja lukijoita oli 7 % ja pojista 16 % ja jopa joka viidennellä peruskoulun päättävistä pojista oli vaikeuksia lukemisen ymmärtämisessä ja esimerkiksi työhakemuksen laatimisessa. (Jäkkö, [viitattu 26.1.2022], 6.)

Opiskelijoiden välillä on suuria eroja lukutaidossa, monella se kuitenkin on heikko. Hakkarainen (2016, 3) tutki väitöskirjassaan matematiikan ja lukemisen vaikeuksien yhteyttä nuorten myöhemmälle koulutus- ja työuralle. Hakkaraisen (2016, 35) tutkimuksen mukaan oppimisvaikeuksilla ja niiden kasaantumisella on merkittäviä vaikutuksia siihen mihin jatko-opintoihin nuori suuntaa ja onnistuuko opintojen suorittaminen ajallaan. Suuri osa oppimisvaikeuksista kärsivistä nuorista suuntaa ammatillisiin oppilaitoksiin. Ammattikouluissa on kuitenkin Tarkoman (2016) Kiiltomadossa julkaistun artikkelin mukaan karsittu resursseja äidinkielen opetuksesta jo 20-vuoden ajan ja karsinta on jatkunut näihin päiviin asti äidinkielen ja viestinnän opetuksen uudistusten myötä.

Ammatillisessa opetuksessa resurssien puute kuormittaa opettajia. Monen opiskelijan luku- ja kirjoitustaito on huolestuttavan heikko ja resurssien puutteen vuoksi ongelmaan voi olla vaikea tarttua. Ryhmät ovat moninaisia, opiskelijoiden joukossa voi olla esimerkiksi maahanmuuttajia tai mielenterveyskuntoutujia ja monella on erityisen tuen tarpeita, kuten dysfasiaa tai autismin kirjon piirteitä. (Leiding, [viitattu 26.1.2022], 18.)

PIACC 2012 tutkimuksessa arvioitiin 16–65-vuotiaiden aikuisten kolmea tiedon käsittelyn ja hallinnan avaintaitoa; lukutaitoa, numerotaitoa ja tietotekniikkaa soveltavaa ongelmanratkaisutaitoa (Malin, Sulkunen & Laine 2013, 4). Suomen osalta tutkimuksessa selvisi, että koulutustaso on yksi merkittävimmistä tekijöistä mitattavien perustaitojen osaamisessa ja että lukutaito on yksi näistä perustaidoista. Korkea-asteen tutkinnon

suorittaneista 47 % ja ylioppilastutkinnon tai lukion oppimäärän suorittaneista 37 % sijoittuvat korkeimmille tasoille 4/5 mitattaessa lukutaitoa. Ammatillisen koulutuksen saaneilla on vain hieman parempi lukutaito kuin perusasteen koulutuksen suorittaneilla. 4/5 tasolle ylsi ammatillisen koulutuksen saaneista 10 % ja perusasteen koulutuksen saaneista 9 %. Ammatillisen koulutuksen saaneista 51 % sijoittuu tasolle 2 tai sen alapuolelle, lukion käyneistä vastaaville tasoille sijoittui 15 %. Tutkimuksessa kävi ilmi, että aikuisten suomalaisten lukutaito on kansainvälisessä vertailussa hyvällä tasolla, mutta tasoerot maan sisällä ovat suuria. (Malin ym. 2013, 37–39.)

Pohjoismaista Tanska, Suomi, Norja ja Ruotsi olivat mukana Sulkusen ja Malinin (2017) selvityksessä samaisen PIACC 2012 tutkimuksen tuloksista. Tässä pohjoismaisessa vertailussa Suomella oli parhaat tulokset lukuun ottamatta vanhinta tutkittua ikäryhmää, 55–65-vuotiaita (Sulkunen & Malin 2017, 930). Pohjoismaissa lukutaidon tasoon todettiin tutkimuksen perusteella vaikuttavan etenkin koulutuksen taso, ikäryhmän sekä korkeimman tutkinnon suorittamisen vuosikymmenen yhdistelmä sekä ammatti (Sulkunen & Malin 2017, 936). Kaikissa pohjoismaissa, mutta etenkin Suomen ja Ruotsin kohdalla, korkeampi koulutustaso vertautui parempaan lukutaitoon (Sulkunen & Malin 2017, 938).

3.4 Ammatillisen opetuksen ja kirjastojen yhteistyö

Jotta saatiin muodostettua kuva siitä, millaista yhteistyötä ammatillinen opetus ja kirjastot tekevät Suomessa, päädyttiin etsimään asiasta tietoa tutkimalla kolmen Suomalaisen kaupungin kirjastojen verkkosivuja. Mukaan valikoitiin Tampere, Seinäjoki ja Rovaniemi. Nämä kolme olivat kotimaisten kirjastojen verkkosivuille tehdyn katsauksen perusteella kaupunkeja, joissa jokaisessa yhteistyö oli toteutettu eri tavoin.

Tampereen kaupunginkirjastolla on suunniteltua toimintaa jokaiselle perusopetuksen vuosiluokalle aina 9. luokalle asti. Kaupunginkirjaston verkkosivuilla on mainittu otsakkeen lukiot ja muut oppilaitokset alla, että ” Lukioiden ja muiden toisen asteen oppilaitosten opiskelijaryhmät ovat tervetulleita kirjastoon kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetukseen.” Mainitaan myös, että lukiolaisille tarjotaan heille erikseen suunniteltua Kirjastopolku-suunnistusta. (Monilukutaito ja vinkkaus, [viitattu 2.12.2021]). Tampereen seudun ammattiopistolla, eli Tredulla on oma kirjasto- ja tietopalvelu TOKI, johon kuuluu 9 Tredun

kirjastoa, sekä Tampereen lukioiden, Lempäälän ja Ylöjärven lukioiden kirjastojen kokoelmat, TOKI:lla on myös oma verkkokirjasto (Yhteystiedot, [viitattu 2.12.2021]). TOKI palveluilta voi tilata erilaisia koulutuksia opiskelijoille. Koulutuksista löytyy esimerkiksi Toki-verkkokirjastoon tutustumista, tiedonhaun opetusta, tiedonlähteiden arvioinnin opetusta ja opetusta tekijänoikeusasioista (Tiedonhaun ohjaus, [viitattu 2.12.2021]).

Seinäjoen kaupunginkirjasto tarjoaa yhteistyössä Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedun kanssa ammattiin opiskeleville mahdollisuuden suorittaa lukudiplomi. Lukudiplomin tehtävien avulla voi suorittaa 1–3 osaamispistettä äidinkielen opintoihin. Lukudiplomissa on kolme eri osaamistasoa, joista suorittaja voi valita itselleen sopivimman. Diplomiin luetaan valitun osaamistason mukaisesti vähintään viisi, seitsemän tai yhdeksän kirjaa, joista osa on alakohtaisesti laaditulta kirjalistalta ja osa muuta ennalta valittua genrekirjallisuutta. Jos diplomin suorittajalla on todettu lukivaikeus tai jos suomi ei ole hänen äidinkielensä, voi kirjat valita myös helppolukuisten kirjojen tai selkokirjojen listalta. 1–2 kirjaa diplomia varten on mahdollista kuunnella äänikirjana. (Ammattiin opiskelevan lukudiplomi, [viitattu 2.12.2021].) Lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalveluiden valtakunnallisen erityistehtävän parissa työskentelevät ammattilaiset ovat perustaneet valtakunnallisen yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä on saada aikaiseksi toisen asteen koulutuksen ja kirjaston yhteistyön mallipohja, jota voidaan hyödyntää ja soveltaa eri puolilla Suomea. Suunnitteluryhmässä on edustajia lukiokoulutuksesta, ammatillisesta koulutuksesta, kirjastoista ja Suomen ammattiin opiskelevien liitosta sekä kirjastoalan ammattikorkeakoulutuksesta. Yhteistyö tarkentuu, kun työryhmä kokoontuu ja päästään keskustelemaan tarkemmin siitä, millaiselle yhteistyölle on tarvetta. Tavoitteena on rakentaa valtakunnallisesti toimiva malli yhteistyölle ja se on tarkoitus julkaista syksyllä 2022. (Heikkilä 2022.)

Rovaniemen kirjaston verkkosivuilta ei löydy mainintoja palveluista ammattikoululaisille. Vuonna 2013 Rovaniemellä käynnistyi Samassa veneessä, yhteisillä työkaluilla -projekti, jonka tavoitteena oli luoda opetussuunnitelman mukaisia välineitä kirjaston ja koulun väliseen yhteistyöhön (Erho 2013, 5). Yhtenä osana projektissa oli kehittää nuorten kirjastopalveluita. Tässä projektissa kuitenkin nuoret rajattiin yläkoululaisiin, joten toisen asteen oppilaitokset jäivät projektin ulkopuolelle (Erho 2015, 6).

Näiden esimerkkien avulla saa kuvan kirjastojen ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyön kirjavuudesta. Koska yhteistyölle ei ole kansallista mallia eikä siitä myöskään ole laadittu tutkimuksia katsaus jää kuitenkin suppeaksi ja vaatisi tarkempaa tutkimista, jotta luotettavia johtopäätöksiä yhteistyöstä voitaisiin esittää. Selailemalla suomalaisten kirjastojen verkkosivuja muodostuu mielikuva siitä, että peruskoulun jälkeen koulujen ja kirjastojen yhteistyö on harvinaista ja keskittyy toisen asteen kouluista lukioihin. Monilla ammatillisilla oppilaitoksilla on myös omat kirjastonsa, mutta niiden tekemästä työstä on vähäisesti tietoa. Uusia projekteja ammatillisen opetuksen ja kirjastojen yhteistyön luomiseksi kuitenkin on viime vuosina syntynyt ja vaikuttaa siltä, että tämä puute kirjastojen ja ammattioppilaitosten yhteistyössä on hiljalleen huomattu.

4 MUITA AMMATTILLISTEN OPPILAITOSTEN OPISKELIJOIDEN LUKEMISEN EDISTÄMISTÄ TUKEVIA TAHOJA

4.1 Avointen oppimateriaalien kirjasto

Avointen oppimateriaalien kirjaston taustalla on Unescon vuoden 2019 suositus avointen oppimateriaalien käytön edistämisestä. Palvelun kehittivät opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus yhdessä sidosryhmien kanssa. Palvelun pilotointi aloitettiin joulukuussa 2019 ja avoimeen käyttöön se tuli maaliskuussa 2020. Kirjastosta löytyy erilaisia oppimiseen, opetukseen ja kasvatukseen tarkoitettuja aineistoja kaikille koulutusasteille. Näin jokaisen opettajan ei tarvitse luoda omia materiaalejaan. Palvelu auttaa löytämään kansallisesta näkökulmasta toimivimmat ratkaisut opetustyöhön. (Avointen oppimateriaalien kirjasto on avattu 2020.)

Palvelussa on sekä hankkeissa tuotettua materiaalia, että yksittäisten ihmisten tuottamaa materiaalia ja kaiken sinne ladatun materiaalin pitkäikäisyyttä ja näkyvyyttä pyritään edistämään. Esimerkiksi hankkeen päätyttyä ei tarvitse pohtia, miten tuotettu materiaali on jatkossa käytettävissä, jos se ladataan avointen oppimateriaalien kirjastoon. (Avointen oppimateriaalien kirjasto, [viitattu 11.12.2021].) Lukukuntoa!-hankkeesta tuotettu materiaali löytyy avointen oppimateriaalien kirjastosta.

Kirjastosta löytyy materiaaleja, jotka on vapautettu public domainiin tai jotka on lisensoitu avoimella lisenssillä. Näin annetaan palvelun käyttäjille oikeus maksuttomaan pääsyyn, käyttöön, muokkaukseen ja uudelleen jakamiseen vähäisin tai olemattomin rajoituksin. Kirjaston materiaalit ovat pedagogisesti järkeviä kokonaisuuksia, joilla on Creative Commons -lisenssi. Materiaalien hakeminen palvelusta ja niiden käyttäminen ei vaadi kirjautumista. Materiaalien tallentaminen ja kommentointi vaativat MPASSid-, Haka- tai Suomi.fi-tunnistautumisen. Kirjastoon ladattava materiaali on oltava avoimesti lisensoitua ja siihen on lisättävä kuvailutietoa, joka helpottaa materiaalien löytymistä ja arviointia. Materiaalin saavutettavuus olisi myös hyvä huomioida. (Avointen oppimateriaalien kirjasto, [viitattu 11.12.2021].)

4.2 Lukuliike

Lukuliike on hallitusohjelmaan 2019 kirjattu jatkuva ohjelma, jonka tarina sai alkunsa vuonna 2017. Tuolloin opetus- ja kulttuuriministeriön koolle kutsuma, lukutaidon ammattilaisista koostuva kansallinen lukutaitofoorumi pohti millaisin keinoin suomalaislasten- ja nuorten heikentyvään lukutaitoon tulisi vastata. Syntyi ajatus lukuliikkeestä ja sille asetettiin neljä suuntaviivaa: lasten ja nuorten lukemaan innostaminen, kasvuyhteisöjen aktivoiminen lukutaidon tueksi, ammattilaisten osaaminen ja yhteistyön vahvistaminen sekä lukemista edistävien rakenteiden luominen. (Lukuliike, [viitattu 13.3.2021].) Kansallisen lukutaitostrategian 2030 (2021, 19) myötä suuntaviivat ovat tiivistyneet kolmeen kohtaan: luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita, vahvistetaan lukutaito-osaamista ja innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa. Lukukuntoa! -hankkeen taustalla on alkuperäiset neljä suuntaviivaa, sillä lukutaitostrategia julkaistiin marraskuussa 2021, kun hanke oli jo loppusuoralla.

Lukuliikkeen ytimessä on monilukutaito kaiken oppimisen perustana. Monilukutaitoon sisältyy luetun tekstin tulkinta sekä sen arvioiminen ja kyky eläytyä luettuun. Lisäksi monilukutaitoon sisältyy taito tuottaa erilaisia tekstejä. Pohjimmiltaan siinä on kyse kyvystä omaksua tietoa sekä välittää sitä, tunnistaa erilaisia tunteita ja ymmärtää erilaisia kielenkäytön tapoja ja konteksteja. Monilukutaito on välttämätön taito yhteiskunnassamme, jotta kansalainen pystyy kehittämään itseään ja osallistumaan aktiivisesti yhteiskuntaan. (Lukuliike, [viitattu 11.12.2021].)

Lukuliikkeen toiminta käynnistyi Lukuliike kouluissa -aloituskampanjalla, johon sisältyi lukutempauksia, työpajoja ja kirjailijavierailuja 200 koulussa ympäri suomea. Kampanja tuotti myös sisältöjä lukemisen tueksi. Keväällä 2020 käynnistyivät Lukuliike kouluissa sekä Lukeva kunta- ohjelmat. Näiden tavoitteina on tuoda lukeminen vahvemmin osaksi koulujen opetustarjontaa sekä ammattilaisten koulutusta kuntatasolla. Lukuliikkeen toimintaan kuuluu myös rahoituksen jakaminen valtionavustuksina. (Lukuliike, [viitattu 13.3.2021].) Lukukuntoa! -hanke on yksi näistä lukuliikkeen rahoittamista hankkeista.

4.3 Kansallinen lukutaitostrategia 2030

Kansallinen lukutaitostrategia 2030 pohjautuu vuoden 2018 kansallisen lukutaitofoorumin laatiin suuntaviivoihin laajentaen niitä. Lukutaitostrategiatyötä on tehty moniammatillisesti eduskunnan sivistysvaliokunnan aloitteesta syksystä 2020 alkaen. Kansallinen lukutaitostrategia 2030 julkaistiin marraskuussa 2021. Strategia pitää sisällään konkreettisia tavoitteita sekä toimenpiteitä kaikenikäisten monipuolisen lukutaidon vahvistamiseksi. Strategiaa tukemaan luotiin myös Kansallinen lukutaito- ohjelma 2030, jonka avulla strategiassa esitetyt asiat toimeenpannaan ja määritetään toimenpiteille vastuutahot sekä aikataulut. (Kansallinen lukutaitostrategia 2030 2021, 4.)

Lukutaitostrategia työn pohjalla on huomio siitä, että vaikka Suomessa on keskimäärin hyvä lukutaito, on sen heikkenemistä huomattavissa etenkin nuorten keskuudessa. Strategian visiona on, että Suomi olisi maailman monilukutaitoisin maa vuonna 2030. Tätä visiota lähdetään tavoittelemaan kolmen suuntaviivan ja niiden alle asetettujen toimenpiteiden kautta. Kolme suuntaviivaa ovat lukutaitotyön rakenteiden luominen ja vahvistaminen, lukutaito osaamisen vahvistaminen sekä lukemaan innostaminen ja lukutaidon monipuolistaminen. (Kansallinen lukutaitostrategia 2030 2021, 6.)

Ammatillisten oppilaitosten ja kirjastojen yhteistyö näkyy strategiassa useassa kohdassa, muutamassa se myös nostetaan tavoitteeksi hyvin konkreettisesti. Yhtenä kohtana toimenpiteissä lukutaitotyön rakenteiden luomiseen ja vahvistamiseen esitetään kirjastoammattilaisten, varhaiskasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisten välisen yhteistyön vahvistamista sekä mahdollisuuksien luomista kirjastopalveluiden hyödyntämiseksi osana koulutusta ja työelämää (Kansallinen lukutaitostrategia 2030 2021, 23). Strategiaan kuuluvasta Lukeva kunta 2030-ohjelmasta löytyy myös seuraava toimenpide-ehdotus: ”Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen oppilaitosten yhteistyö kirjaston kanssa on suunnitelmallista: eri tahoilla on omat vastuuhenkilöt yhteistyön edistämiseksi. Yhteistyö on kirjattu varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmaan ja vuosisuunnitelmaan.” (Kansallinen lukutaitostrategia 2030 2021, 23.) Sen lisäksi, että kirjastojen tekemä työ lukutaidon hyväksi nostetaan monessa kohtaa yleisellä tasolla, on strategiassa myös huomioitu tarve oppilaitosten ja kirjastojen yhteistyön rakentamiselle.

4.4 Sanat haltuun -hanke

Lukukeskuksen sanat haltuun -hanke käynnistyi vuonna 2016 ammattikouluissa, josta se on levinnyt perusasteen erityisopetukseen ja vankiloihin. Hanke on tavoittanut 5000 nuorta ympäri Suomea nuorten lukutaidon vahvistamiseksi kehitetyllä toimintamallillaan. Toiminnassa on mukana opetusalan ammattilaisia, nuorisotyön ammattilaisia, ammattimuusikoita, kirjallisuuden ammattilaisia sekä kriminaalihuollon ammattilaisia. (Sanat haltuun, [viitattu 12.12.2021].)

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa aikavälillä syksy 2016 – loppuvuosi 2017 järjestettiin 100 lukutaitotyöpajaa ammattikoulujen teknisten alojen opiskelijoille ympäri Suomea. Hanke suunnattiin ammattikoulujen teknisten alojen opiskelijoille, koska lukutaidon kehitys jää ammattikoulussa vähäiseksi peruskoulun jälkeen verrattuna lukio-opiskelijoiden lukutaitoon. Aihetta lähestyttiin rap-lyriikoiden kautta johdatellen keskustelun tekstien rakenteeseen, merkitykseen ja lukutaidon tärkeyteen. Muutaman työpajan näkökulmana kokeiltiin mediakritiikkiä, joissa lööppien analysoiminen ja keskustelu sosiaalisen median ilmiöistä kiinnosti nuoria. (Jäkkö, [viitattu 12.12.2021], 5–6.)

Vakiintuneeksi muodoksi työpajatoimintaan jäivät rap-työpajat. Hanke sai uutta rahoitusta 2018 ja jatkui tuolloin tammikuulle 2019 asti. Vuonna 2021 hanke sai jälleen jatkoa Opetushallituksen koordinoiman Lukuliikkeen myöntämällä valtionavustuksella. (Sanat haltuun rap-työpajat jatkuvat Opetushallituksen rahoituksella, [viitattu 12.12.2021].) Tällä hetkellä opetus on suunnattu 13–29-vuotiaille ja se kohdistuu perusasteen erityisopetukseen ja vankiloihin. Työpajoja toteutetaan yhteistyössä hankkeeseen valittujen oppilaitosten kanssa. (Tietoa hankkeesta, [viitattu 12.12.2021].) Lisäksi hankkeen verkkosivuilta on saatavilla materiaalit kahta työpajaa varten, joten opettajat voivat järjestää työpajoja ilman hanketyöntekijöitä.

5 TUTKIMUS

5.1 Tutkimusongelma- ja kysymykset

Opinnäytetyöllä on kaksi erilaista tehtävää. Ensimmäinen on kuvata kirjaston ja koulutuskeskuksen yhteistyön prosessi. Yhteistyön prosessin kirjaamisen apuna käytettiin kehittämishankkeiden kuvaamiseen käytettävää Kari Salosen (2013, 16–20) konstruktivistista mallia. Tämän tarkoituksena on kuvata, millainen prosessi kokonaisuudessaan oli kirjaston ja ammatillisen oppilaitoksen yhteistyön käynnistäminen.

Toisena tehtävänä on kerätä kokeilujaksosta arviointeja, jotka tukevat tämänkaltaisen toiminnan kehittämistä eteenpäin. Arviot kerättiin saamelaisalueen koulutuskeskuksen työssä mukana olleelta opettajalta ja opiskelijoilta sekä kirjaston työntekijöiltä, jotka osallistuivat kokeilujaksoon. Opettajilta ja kirjaston työntekijöiltä kerättävän arvioinnin pääpainotuksena oli itsearviointi kokeilujakson kulusta. Hankkeen tavoitteisiin kuuluu, että kohderyhmää osallistetaan hankkeen eri vaiheisiin, myös sen arviointiin ja tämä huomioitiin arviointimenetelmiä valittaessa.

Opinnäytetyön tehtävien täyttämiseksi luotiin kolme tutkimuskysymystä. Kysymykset koskevat kirjastojen ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä, kirjastojakson suunnittelua niin, että opiskelijat hyötyvät siitä sekä kokeilujakson arviointia. Näistä lähtökohdista luotiin tutkimuskysymykset:

1. Miten kirjaston ja ammatillisen oppilaitoksen yhteistä työtä opiskelijoiden lukukunnan tukemiseksi voidaan suunnitella ja toteuttaa?
2. Millaisesta kirjastojaksosta ammatillisen koulutuksen opiskelijat hyötyvät osana opintojaan tukemassa lukukuntaa?
3. Millaiset asiat onnistuivat kokeilujakson aikana ja mitkä asiat kaipaavat vielä kehittämistä?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä pureudutaan kirjastojen ja ammatillisten oppilaitosten yhteiseen työhön. Sen avulla pyritään selvittämään, miten saadaan luotua toimivaa yhteistä työtä opiskelijoiden lukukunnan tukemiseksi. Kysymyksessä on vielä eritelty yhteisen työn suunnittelu sekä toteuttaminen, sillä näillä molemmilla on tärkeä osa yhteisen työn onnistumisen kannalta.

Toisen kysymyksen juurena on se, että kirjastojakso tulisi suunnitella niin, että siitä olisi opiskelijoille hyötyä. Hyödyn kokeminen ja tunnistaminen lisää myös opiskelijoiden sekä kirjastojen ja ammatillisten oppilaitosten henkilökunnan motivaatiota kirjastojaksoa kohtaan. On tärkeää pyrkiä tunnistamaan millainen kirjastojakso toisi opiskelijoille hyötyä heidän tiellään lukukunnan kasvattamiseksi.

Isoksi osaksi opinnäytetyötä nousee kokeilujakso ja sen onnistumisten ja kehittämisen tarpeiden arviointi, tämä oli siis tärkeää nostaa myös tutkimuskysymykseksi. Tutkimuskysymystä lähestytään monelta eri kannalta ja erilaisia tutkimusmenetelmiä monipuolisesti hyödyntäen.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata hankkeen vaiheet sekä kerätä arvioita kokeilujakson onnistumisesta. Näihin tavoitteisiin pyrittiin pääsemään käyttämällä monipuolisesti erilaisia kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen keinoja. Laadullista tutkimusta käytetään, kun halutaan selvittää mistä tutkittavassa ilmiössä on kyse (Kananen 2014, 16). Tutkittava ilmiö on tässä tapauksessa lukukunta! -hankkeen osa, jossa luodaan yhteistyömalli Inarin kirjaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen välille.

Ilmiöstä halutaan saada syvälinen näkemys, jonka avulla voidaan kirjoittaa auki yhteistyöprosessi, jota voidaan hyödyntää laadittaessa yleisluontoista yhteistyömallia ammattioppilaitosten ja kirjastojen yhteistyölle. Laadullinen tutkimus tukee syvälinen näkemys luomista havaintoyksikön ollessa pieni, kuten se tässä tapauksessa on (Kananen 2014, 17). Havaintoyksikön ollessa pieni on kuitenkin myös muistettava, että tulokset eivät ole suoraa yleistettävissä (Kananen 2014, 17). Tämä opinnäytetyö pyrkii kuvaamaan vain tätä yksittäistä hankkeen osaa.

Yhteistyöprosessin kuvaamiseen tarvittavaa tietoa kerättiin käyttämällä kolmea erilaista laadullisen tutkimuksen menetelmää. Kirjallista aineistoa, eli dokumentteja käytettiin etenkin kuvaamaan prosessin vaiheita ennen opinnäytetyön tekijän mukaan tuloa hankkeeseen. Tämän lisäksi dokumenttien avulla saatiin tietoa palavereista ja tilaisuuksista, joihin opinnäytetyön tekijä ei itse päässyt mukaan. Prosessin kuvaamisen avuksi tehtiin myös yksi haastattelu, jossa hanketyöntekijä Portti kertoi hankkeen taustasta ja vaiheista ennen opinnäytetyön tekijän tuloa mukaan hankkeeseen. Näin saatiin mahdollisimman kattavat tiedot hankkeen varhaisvaiheista mukaan prosessin kuvaukseen. Kolmantena keinona oli osallistuva havainnointi, jossa tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan (Vilka 2006, 44). Opinnäytetyön tekijä osallistui suunnittelupalaveriin, joissa oli mukana sekä kirjaston että oppilaitoksen henkilökuntaa. Opinnäytetyön tekijä ei ainoastaan havainnoinut näissä palavereissa vaan myös osallistui kokeilujakson suunnitteluun ja toi omaa työpanostaan mukaan prosessiin. Osallistumalla palavereihin opinnäytetyön tekijän oli mahdollista seurata prosessin etenemistä ja kirjata sitä ylös vaihe vaiheelta.

Yhteistyöprosessista kerätty tieto esitetään opinnäytetyössä Kari Salosen (2013, 16–20) konstruktivistisen mallin mukaisesti. Malli sisältää ajatuksen kehittämishankkeesta, joka suunnitellaan huolellisesti, vaiheistetaan, hankkeen aikaisesta toiminnasta opitaan, hankkeessa mukana olevia osallistetaan, mukana on tutkimuksellista otetta ja hankkeessa käytetään monipuolista menetelmäosaamista. Nämä tekijät olivat mukana yhteistyöprosessin käynnistämässä Inarin kunnankirjaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen välille ja toteutetun kokeilujakson suunnittelussa ja toteuttamisessa. Yhteistyön vaiheet oli hyvin luontevaa kuvata tämän mallin avulla.

Kokeilujakson onnistumisen arvioinnissa käytettiin laadullisia menetelmiä sitoen niihin apuvälineeksi fasilitoinnin keinoja. Kokeilujakson arvioinnissa keskityttiin pieneen joukkoon henkilöitä sekä heidän toimintaansa kahden erillisen kokeilujakson päivän aikana. Arvioinnin tavoitteena oli luoda kuvaa siitä, mitkä asiat onnistuivat ja mitkä kaipaavat vielä kehittämistä. Ilmiötä eli kokeilujakson päiviä tarkasteltiin monesta eri näkökulmasta monia eri menetelmiä käyttämällä, jälleen siis pyrittiin luomaan syvälinen kuvaus käsillä olevasta ilmiöstä. Näin ollen laadullinen tutkimus oli tähänkin tutkimuksen osaan luonteva valinta tutkimusmenetelmäksi.

Pepe Nummi kuvaa Kantojärven (2012, 8) teoksen alkusanoissa fasilitoinnin tavoitteena olevan ryhmäprosessien helpottaminen niin, että ryhmä pystyy toimimaan rakentavasti. Fasilitointia käytetään, kun ryhmällä on jo olemassa tieto, jolla ratkaista käsillä oleva ongelma. Arviointi haluttiin kerätä sekä osallistujilta että järjestäjiltä ryhmätilanteissa, joissa vuorovaikutus ja keskustelu tukevat arvioiden antamista. Fasilitoinnin keinot tukivat ryhmätyöskentelyä antamalla siihen virikkeitä ja erilaisia keinoja ilmaista itseään sekä sanallisesti että liikkumalla. Osallistujilla sekä järjestäjillä oli tieto siitä, miten päivä sujui ja fasilitoinnin tehtävänä oli tukea tämän tiedon saattamista paperille. Fasilitoinnissa menetelmät tukevat myös sitä, että ryhmäprosessin ohjaaja avustaa ja sparraa ryhmän työskentelyä kuitenkin puuttumatta asiasisältöihin (Kantojärvi 2012, 11). Näin ollen opinnäytetyön tekijä pystyi tukemaan ja kannustamaan etenkin nuoria opiskelijoita antamaan omat arvionsa kokeilujakson päivistä.

Kokeilujakson arviointi aloitettiin havainnoimalla opiskelijoita kirjaston järjestämän ohjauksen aikana kokeilujakson työpäivinä. Tarkkailevassa havainnoinnissa tutkija ei osallistu kohteensa toimintaan, vaan pysyttelee ulkopuolisena tarkkailijana (Vilkkä 2006, 43). Havainnointia varten määriteltiin ennalta asiat, joihin havainnoidessa kiinnitettiin huomiota (Vilkkä 2006, 43). Havainnointi päädyttiin ottamaan mukaan yhdeksi tutkimusmenetelmäksi, jotta saadaan luotua kuvaus siitä, miten opiskelijat käytännössä lähtivät mukaan päivän toimintaan ja miten erilaiset toiminnot aktivoivat heitä. Havainnoinnin avulla ei saada tietoa siitä, mitä havainnoitavat tilanteessa ajattelevat, sen avulla voidaan vain havainnoida heidän toimintaansa (Kananen 2014, 67). Tämän vuoksi päivien arviointia jatkettiin opiskelijoiden kanssa ryhmähaastatteluissa, joissa nojaututtiin vahvasti fasilitoinnin menetelmiin. Opiskelijoiden toivottiin ryhmähaastattelun avulla tuovan esiin sekä oman arvionsa päivän kulusta että yhteisesti pohtivan sen hyödyllisyyttä osana opintoja (Hirsjärvi & Hurme 2014, 61). Ottamalla mukaan fasilitoinnin menetelmiä haluttiin tilanteesta luoda rennompia ja antaa opiskelijoille työkaluja, joiden avulla tuoda esiin omia mielipiteitään ja viedä keskustelua eteenpäin. Tavallisesti ryhmäkeskustelut tallennetaan, mutta koska fasilitointia käyttämällä tilanteesta tuli myös kirjallinen tuotos päädyttiin siihen, että tallenteeksi tilaisuuksista riittää tämä dokumentti.

Kokeilujaksoon osallistuvien työntekijöiden arviot kerättiin hyödyntäen fasilitoinnin menetelmiä sitoen niihin täsmäryhmähaastattelun piirteitä. Täsmäryhmähaastattelussa

haastatteluun osallistuu henkilöitä, joilla on vaikutusta käsiteltävään asiaan, sekä kyky saada aikaan muutoksia (Vilka 2021, 125). Tutkimuksellisten tavoitteiden lisäksi haastattelut antoivat työntekijöille mahdollisuuden pohtia kirjaston ja oppilaitoksen yhteistyön kehittämistä, eli haastatteluissa on otettu huomioon laadulliselle tutkimukselle tärkeä emansipatorisuus (Vilka 2021, 125). Kokeilujakson molempien työpäivien jälkeen työntekijöiden ajatuksia kerättiin hyödyntäen fasilitoinnin havaintokehä-menetelmää sitä kuitenkin soveltaen. Noin kuukausi kokeilujakson jälkeen järjestettiin vielä toinen täsmäryhmähaastattelu. Tässä haastattelussa haastattelukysymykset oli muodostettu ennalta ja ne oli myös jaettu haastatteluun osallistuville.

Jokaisessa tutkimuksessa tulisi sen alusta loppuun asti kulkea mukana hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen, johon tutkimusetiikka kuuluu. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittujen pelisääntöjen noudattamista suhteessa kollegoihin, tutkimuskohteisiin, rahoittajiin, toimeksiantajiin sekä suureen yleisöön. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan sitä, että tutkija käyttää tutkimuksessaan tiedeyhteisön yleisesti hyväksymiä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. (Vilka 2021, 41.) Tässä opinnäytetyössä kiinnitettiin erityisesti huomiota kokeilujaksoon osallistuneiden opiskelijoiden anonymiteetin suojaamiseen, jonka vuoksi esimerkiksi heidän koulutusohjelmaansa ei mainita. Lisäksi tutkimukseen osallistui kaksi alaikäistä opiskelijaa ja heidän huoltajiltaan pyydettiin ja saatiin lupa tutkimukseen osallistumiseen.

5.3 Tutkimuksen toteutus

Kokeilujakson arviointia toteutettiin molempina siihen liittyvinä päivinä ja opiskelijoilta kerätyn arviointitiedon keruumenetelmät erosivat hieman toisistaan näiden päivien välillä. Tiistaina 18.5.2021 kokeilujakso aloitettiin viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä - opintojaksoon liittyen. Työskentelyjakson ajan opinnäytetyöntekijä havainnoi opiskelijoiden toimimista päivän aikana ennalta määriteltujen kysymysten avulla (Liite 1). Päivän loppuun oli jätetty vielä 30 minuuttia aikaa kerätä arvioita opiskelijoilta. Opiskelijat saivat ensin jokainen omien mielipiteidensä perusteella järjestää päivän toiminnot epäkiinnostavimmasta kiinnostavimpaan määrittäen kriteerien perusteella. Tämän jälkeen kaikkien valinnat käytiin läpi ja opiskelijat pyrkivät ryhmänä pääsemään yhteiseen perusteltuun arvioon päivän toimintojen arvotuksesta. Tämä työskentelytapa vertautuu fasilitoinnistakin tuttuun Jana-

ryhmätyömenetelmään. Jana-menetelmässä henkilöt merkkäävät yleensä mielipiteensä valitsemalla sijainnin fyysisesti seisomalla janalla (Kantojärvi 2012, 58). Nyt jokainen teki ensin post-it lapuista oman järjestyksen, joten ryhmäpainetta ei muodostunut arvioinnin ensimmäisessä vaiheessa.

Kokeilujakson toisena päivänä, torstaina 20.5.2021 vuorossa oli taiteen ja luovan ilmaisun opintoihin liittyvä kirjastopäivä. Tämänkin päivän toimintojen ajan opinnäytetyöntekijä havainnoi opiskelijoita kirjaten ylös heidän käyttäytymistään ennalta laadittujen kysymysten pohjalta (Liite 2). Kysymyksiä muokattiin vielä viime hetkellä, sillä Portti ja Roos olivat muokanneet tehtäviä, joita opiskelijat tekivät. Alkuperäisten tehtävien ajateltiin olevan mahdollisesti liian haastavia, joten niitä muokattiin kohderyhmälle sopivammiksi. Viimeiset 30 minuuttia käytettiin jälleen päivän arvioimiseen. Arviointi aloitettiin fiiliskierroksella, jolla päivän toiminnot myös aloitettiin. Näin pystyttiin vertaamaan, oliko opiskelijoiden mieliala muuttunut päivän aikana ja jos oli, niin mihin suuntaan. Arviointia jatkettiin hyödyntäen fasilitoinnin havaintokehä-menetelmää muokaten sitä hieman tähän tarkoitukseen sopivammaksi. Perinteisessä havaintokehässä on neljä kysymystä, jotka perustuvat ihmisen luontaiseen tapaan käsitellä saamaansa tietoa auttaen tunnistamaan tunteet toiminnan takana (Kantojärvi 2012, 86). Opiskelijat saivat miettiä vastauksia viiteen eri kysymykseen, joiden avulla pyrittiin selvittämään heidän arviotaan päivän toiminnoista aina faktoista niiden herättämiin tunteisiin sekä heidän kehitysehdotuksiinsa. Jokaisen mietittyä ensin itsenäisesti näitä asioita käytiin niistä vielä yhteistä keskustelua, jonka aikana omia mielipiteitään pääsi perustelemaan. Perustelut kirjattiin ylös analysointia varten.

Opiskelijoiden lisäksi arvioita kerättiin myös kokeilujaksoa toteuttamassa olleilta työntekijöiltä Feodoroffilta, Portilta ja Roosilta. Heidän arvioitaan kerättiin molempina päivinä opiskelijoiden kanssa toteutettavan toiminnan jälkeen (Liite 3). Työntekijöiden arviot kerättiin ryhmätilanteessa fasilitoinnin havaintokehä-menetelmää soveltaen (Kantojärvi 2012, 86-88). Poiketen siitä, kuinka havaintokehää käytettiin opiskelijoiden kanssa, tässä siitä jätettiin jäljelle vain raamit ja sisältöä muokattiin vielä tavallista havaintokehää voimakkaammin auttamaan juuri tapahtuneen työskentelyn analysoinnissa. Työntekijät vastasivat kysymyksiin; Mikä päivässä onnistui? Mikä päivässä ei onnistunut? Miten tavoitteet saavutettiin? Välittömät kehitysideat? Jokaisen kysymyksen jälkeen annettiin kaksi

minuuttia aikaa kirjoittaa omat vastaukset post it-lapuille, jonka jälkeen vastauksista keskusteltiin ryhmässä.

Lisäksi työntekijöille järjestettiin ryhmähaastattelu Teamsin kautta toteutettuna noin kolme viikkoa kokeilujakson jälkeen. Haastatteluun oli laadittu valmiit kysymykset, jotka oli jaettu myös haastateltaville etukäteen. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin aina omalta osaltaan ja suurimmasta osasta kysymyksiä syntyi myös keskustelua haastateltavien välille.

6 AMMATILLISEN OPETUKSEN JA KIRJASTON YHTEISTYÖPROSESSIN KUVAUS

Opinnäytetyön toiseksi tehtäväksi nousi Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Inarin kirjaston yhteistyön prosessin kuvaaminen. Tähän tehtävään avuksi valittiin Kari Salosen (2016, 16–20) kehittämä kehittämishankkeiden vaiheita kuvaava konstruktivistinen malli. Konstruktivismi on oppimiskäsitys, jonka mukaan tieto ei vain siirry opettajalta oppijalle vaan oppilas konstruoi eli rakentaa tiedon itse uudestaan (Konstruktivismi ja oppiminen, [viitattu 7.3.2022]). Malliin kuuluu ajatus kehittämishankkeen huolellisesta suunnittelusta, hankkeen vaiheistuksesta, toiminnassa oppimisesta, osallisuudesta, tutkimuksellisesta kehittämisoitteesta ja monipuolisesta menetelmäosaamisesta. (Salonen 2016, 16–20.)

6.1 Aloitusvaihe

Konstruktivistisen mallin ensimmäisen vaihe on aloitusvaihe, joka on koko kehittämishankkeen käynnistävä voima. Siihen kuuluu ajatus kehittämistarpeesta, kehittämistehtävästä sekä toimintaympäristöstä. Tässä vaiheessa päätetään myös mukana olevat toimijat sekä heidän osallistumisensa ja sitoutumisensa aloitettavaan työhön. (Salonen 2016, 17.)

Hankkeen taustoja esiteltiin luvussa 2.4 Lukukuntoa!-hanke. Kehittämistarve nousi esiin Inarin kunnankirjaston aiemmasta hankkeesta, ja lukuliikkeen hankerahoituksen linjausten ollessa samansuuntaisia kehittämistarpeen kanssa rahoitusta päädyttiin hakemaan. Yhteistyökumppaniksi nousi luontevasti Saamelaisalueen koulutuskeskus ja jo varhaisessa vaiheessa kontaktihenkilöksi koulutuskeskukselta lähti mukaan Feodoroff. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu lähti mukaan hankkeeseen tehtävinään hankkeen materiaalien tuottaminen ja toimittaminen Avointen oppimateriaalien kirjastoon, selvitysten tekeminen ja julkaiseminen hankkeen vaikutuksista sekä päätöstyöpajan ja etäseminaarin järjestäminen.

6.2 Suunnitteluvaihe

Seuraavana mallissa on suunnitteluvaihe, johon kuuluvat toiminnan tavoitteiden, toimintaympäristön, hankkeen vaiheiden, toimijoiden, TKI-menetelmien, materiaalien ja

aineistojen, tiedonhankintamenetelmien, dokumentointitapojen ja tuotettujen dokumenttien käsittelyn selvittäminen. Suunnitteluvaiheessa otetaan myös huomioon se, että huolellisesta suunnittelusta huolimatta kehittämishanke nimensäkin mukaisesti kehittyy edetessään, eikä tässä vaiheessa voida vielä tietää mitkä suunnitellut asiat onnistuvat ja mitkä eivät. (Salonen 2016, 17.)

Yhteistyön suunnittelu alkoi, kun Reija Portti, Inarin kirjaston lukukoordinaattori, Kaisa Feodoroff, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen suomen kielen lehtori ja opinnäytetyön tekijä kokoontuivat 26.2.2021 etäpalaveriin keskustelemaan kokeilujakson suunnittelusta. Kokeilujakson ajankohdaksi määriteltiin viikko 20, eli 17.-23.5.2021. Sovittiin, että kokeilujakson aikana toteutetaan kaksi erisisältöistä kokonaisuutta, joista toinen liittyy taiteen ja luovan ilmaisun opintoihin ja toinen äidinkielen opintoihin. Sisältöjen suunnittelut sovittiin päiville 16.4.2021 taiteen ja luovan ilmaisun osalta ja 23.4.2021 äidinkielen osalta. Sovittiin myös, että varsinainen päivien sisältöjen suunnittelu tehtäisiin melko lähellä toteutusta tuolloin vallinneen koronapandemian takia. Näin pystyttäisiin suunniteltaessa ottamaan paremmin huomioon mahdolliset koronapandemiasta johtuvat rajoitustoimenpiteet. Palaverissa sovittiin myös, että kokeilujakson palautteen kerääminen tehdään välittömästi toteutusten jälkeen vielä samojen päivien aikana.

Palaverin jälkeen Inarin kirjaston työntekijät alkoivat luonnostelemaan kokeilujakson mahdollisia sisältöjä. Esiin nousi kysymys siitä, mihin kohtaan opintoja lopullinen kirjastojakson toteutus sopisi parhaiten ja seuraavaksi alettiin hahmottelemaan tätä asiaa. 1.4.2021 etäpalaverissa, johon osallistui Portti, Feodoroff ja opinnäytetyön tekijä, mietittiin kirjastojakson sijoittelua opintojen osaksi niin, että opiskelijat saisivat siitä mahdollisimman suuren hyödyn. Päällimmäiseksi ajatukseksi nousi, että jakson tulisi olla opintojen alkuvaiheessa. Sen tulisi olla osana opiskelijoille pakollisia tutkinnon osia, jotka mahdollisimman moni opiskelija suorittaa. Haasteelliseksi todettiin se, että osa opiskelijoista voi saada joitain opintoja tunnustettua aiempien opintojen perusteella, jolloin hänen ei tarvitse käydä kyseistä opintojen osaa. Tästä johtuen kirjastoperehdytystä ei voitu ehdottaa sijoitettavaksi yhteisiin tutkinnon osiin.

1.4.2021 palaverissa sovittiin, että Feodoroff vie apulaisrehtorin vetämään Peda-tiimiin seuraavanlaisen ehdotuksen kirjastojaksosta. Kirjastojakso sisältäisi puolitoista tuntia

kestävän toiminnallisen perehdytyksen kirjastoon, jonka lisäksi kirjaston kanssa olisi mahdollista sopia erillinen opintoihin räätälöity opintokerta kirjastoon. Kirjastojakson tarkoituksena olisi lukemisen ja lukutaidon edistäminen. Kirjastojakso voisi kuulua joko Ofelaš-ohjaajan opintojen alkuvaiheessa pitämään perehdytysvaiheeseen tai sitten ammatillisten tutkinnon osien alkuvaiheen opintoihin. Kirjasto olisi yhteistyössä aloitteen tekijänä.

Kokeilujakson suunnittelua edistettiin aktiivisesti kirjaston työryhmän omalla suunnittelulla kuitenkin varmistuen asioita ja jakson oikeaa suuntaa sähköpostikeskustelun avulla Feodoroffilta. Kokeilujakson toteutusta kohdistettiin niin, että se vastaisi mahdollisimman hyvin opintojakson toteutussuunitelmassa esitettyihin tavoitteisiin ja olisi näin ollen myös osa osa-alueen kokonaisuutta, eikä jäisi irralliseksi omaksi osasekseen.

Kokeilujakson sisällön suunnittelusta pidettiin kaksi palaveria 16.4 ja 23.4. Näihin osallistuivat Feodoroff, Portti sekä opinnäytetyön kirjoittaja. Palaverissa käytiin läpi kokeilujakson päivien sisällöt käyttäen pohjana kirjaston työryhmän luomaa ehdotelmaa niiden kulusta. Suunnitelmaa muokattiin ja sen aikataulua pohdittiin. Feodoroff kertoi myös, minkälaisia tehtäviä hänellä on opiskelijoille suunniteltuna kirjaston vetovastuulla olevien aamupäivien jälkeen.

Kokeilujakson tavoitteet. Kokeilujakson sisältöjä pohdittiin jaksolle pohdittujen tavoitteiden kautta. Tausta-ajatuksena asetetuille tavoitteille oli yhteistyön perimmäinen tarkoitus, eli kirjaston tuki oppilaitokselle sen tehtävässä ohjata opiskelijoita elinikäisen oppimisen avaintaitoihin kuuluvaan lukutaitoon. Mielessä pidettiin myös tulostavoitteet, eli se, että kirjastopolku sopisi osaksi SAKK:n ammatillisia perustutkintoja sekä se, että saataisiin luotua ammatillisen oppilaitoksen ja kirjaston yhteistyömalli ja arviointitietoa sen edelleen kehittämiseksi. Lisäksi huomioitiin se, että kokeilujakson aikana kirjastopäivät oli sidottu osaksi yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden toteutuksia, joten päivien tuli noudatella myös niiden tavoitteita. Kokeilujakso koostui kahdesta eri osuudesta; viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä sekä taide ja luova ilmaisu. Näille kahdelle kokonaisuudelle luotiin erilaiset tavoitteet.

Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä osuuden tavoitteiksi opiskelijoiden tulevaisuuden osaamiselle muodostuivat seuraavat: Opiskelijat tietävät, että kirjastossa on heitä kiinnostavaa aineistoa, kaikkien kirjastojen aineisto on järjestetty saman, opeteltavissa olevan logiikan mukaan ja kirjastojen verkko on laaja ja kaikkien käytettävissä; yhden kirjaston asiakkuus tarjoaa pääsyn myös muiden kirjastojen aineistoihin. Opiskelijat osaavat asioida kirjastossa ja tietävät, että kirjaston henkilökunta auttaa aineiston hakemisessa. Opiskelijat hahmottavat, mihin heidän tiedonhakutaitonsa riittävät ja osaavat pyytää tarvittaessa apua henkilökunnalta.

Taide ja luova ilmaisu osuuden tavoitteiksi opiskelijoiden tulevaisuuden osaamiselle muodostuivat seuraavat: Opiskelijat tietävät, että kirjastossa on aineistoa moneen tarkoitukseen. Opiskelijat osaavat etsiä aineistoa kirjaston hyllystä verkkokirjaston avulla. Opiskelijat saavat kokemuksen siitä, että kirjasto on tarkoitettu myös työskentelyn ja viihtymisen ympäristöksi.

6.3 Esivaihe

Esivaihe on usein ajallisesti lyhyt ja tarkoittaa tekemisen siirtämistä varsinaiseen työskentely-ympäristöön, tässä tapauksessa Inarin kunnankirjastoon. Esivaiheessa käydään vielä läpi luotu suunnitelma ja organisoidaan tulevia työtehtäviä. Jos suunnitelmien laatimisen ja toteutuksen välillä jää pitkä aika, on esivaiheessa käytävä työ läpi erityisen tarkasti. (Salonen 2016, 17.) Juuri tämän vuoksi varsinainen työskentelypäivän suunnittelu jätettiin lähelle työskentelypäivää.

Esivaiheessa opinnäytetyöntekijä sekä kirjaston työntekijät Portti ja Roos saapuivat kirjastolle. Päivien ohjelmat käytiin läpi ja niihin tehtiin pieniä muutoksia tarpeen mukaan. Tila järjesteltiin päivälle sopivaksi. Opinnäytetyöntekijä myös tutustui tilaan, koska ei ollut käynyt siellä aiemmin.

6.4 Työstövaihe

Työstövaiheessa päästään toteuttamaan luotua suunnitelmaa ja se onkin kehittämishankkeessa toiseksi tärkein vaihe suunnitteluvaiheen jälkeen. Siinä realisoituu

kaikki suunniteltu työ ja sen osatekijät kuten mukana olevat toimijat, TKI-menetelmät, materiaalit ja aineistot sekä dokumentointitavat. (Salonen 2016, 18.)

Viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä. Kokeilujakson ensimmäinen päivä 18.5.2021, alkoi lämmittelyksi ja tutustumiseksi suunnitellulla tehtävällä. Tehtävään osallistui myös opettaja ja päivää ohjanneet kirjastoammattilaiset. Ensiksi osallistujat järjestivät A4 paperit, joissa olivat kaikki aakkoset, lattialle aakkosjärjestykseen puhumatta toistensa kanssa. Tämän jälkeen he asettuivat sukunimen etukirjaimen mukaisesti aakkosten viereen. Tarkoituksena oli kerrata aakkostusta, koska sillä on olennainen rooli aineiston löytämisessä kirjaston kokoelmasta.

Aakkostuksen jälkeen opiskelijoille kerrottiin kirjastosta löytyvästä aineistosta, esimerkiksi lehdistä, musiikista ja elokuvista. Kirjastoluokitus käytiin nopeasti läpi kirjastoluokitusjulisteen avulla ja opiskelijat saivat myös julisteet itselleen. Ennen varsinaisten tehtävien aloittamista kierrettiin vielä kirjaston tilat läpi ja todettiin missä eri aineistolajit ja luokat sijaitsevat.

Varsinainen työskentely alkoi tiedonhaun harjoittelulla. Opiskelijat nostivat arvat, joissa oli satunnaisia luokkanumeroita ja opiskelijoiden tehtävänä oli noutaa yksi teos kyseisestä luokasta. Tämän jälkeen opiskelijat saivat selailta löytämiään teoksia minuutin ajan ja kirjoittaa niistä ylös kolme asiaa. Löydökset käytiin läpi luokka kerrallaan ja lisäksi kirjastoammattilainen kertoi lisää tietoa kyseisestä luokasta.

Lehtiaineistoihin tutustuttiin myös arpamenetelmällä. Opiskelijat nostivat arvan, jossa oli kirjastosta löytyvän aikakauslehden nimi ja noutivat arvan mukaisen lehden. Jälleen lehtien selailuun oli aikaa minuutti, ja tämän jälkeen opiskelijat etsivät lehdestä sisällysluettelon, josta he poimivat esimerkkejä siitä millaisia asioita kyseinen aikakauslehti käsittelee. Lehdet ja opiskelijoiden löydökset käytiin yksi kerrallaan läpi ja todettiin, että myös lehdet voivat olla hyviä lähteitä.

Toisena osana tiedonhaun harjoituksia tutustuttiin aluksi verkkokirjaston käyttöön hyödyntäen opiskelijoiden omia puhelimia. Verkkokirjastosta opeteltiin katsomaan, onko teos paikalla kirjastossa ja mistä kirjastoista se löytyy. Esimerkin avulla käytiin myös läpi sitä, miten teoksen tiedot löytyvät verkkokirjastosta ja auttavat löytämään teoksen

kirjastosta. Opiskelijat saivat itse hakea teoksia nimellä verkkokirjastosta ja harjoitella sitten näiden teosten noutamista hyllystä. Tiedonhaun harjoituksia syvennettiin vielä käymällä läpi hakulausekkeiden muodostamista esimerkin ja mind map -tekniikan avulla.

Näiden harjoitusten jälkeen opiskelijat pääsivät kokeilemaan opittuja taitoja pareittain käymällä läpi tiedonhaun prosessia kuvitteellista esitelmää varten. Jokaiselle parille arvottiin esitelmän aihepiiri. Parit saivat tehtävälisan, jonka avulla he etenivät tiedonhaun prosessissa. Prosessi aloitettiin tekemällä ajatuskartta lähtökohtana olevasta aihepiiristä ja tältä kartalta valittiin yksi aihe. Seuraavaksi mietittiin millaisilla sanoilla tai sanapareilla aiheesta voisi löytää teoksia ja muotoiltiin hakulausekkeet näistä sanoista. Lausekkeilla tehtiin haku verkkokirjastoon, jonka hakutuloksia tutkittiin ja arvioitiin suhteessa lähtökohtaan, tarvittaessa tehtiin uusia hakuja tarkennetusta näkökulmasta. Lopuksi haettiin hyllystä teokset, jotka käsittelivät esitettyä aihetta ja todettiin ne, jotka eivät olleet paikalla tai eivät löytyneet kyseisestä kirjastosta.

Harjoitustehtävän jälkeen opiskelijat siirtyivät opettajansa ohjeistamina tekemään viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -kurssiin liittyvää esitelmää. Kirjastohenkilökunta oli myös tämän ajan opiskelijoiden käytettävissä ja avuksi tiedon hakemisessa esitelmiä varten.

Taide ja luova ilmaisu. Toisen päivän 20.5.2021 lämmittelytehtävänä tehtiin nimi ja fiilis - kierros. Yksi kerrallaan jokainen päivään osallistuva kertoi nimensä ja asennolla tai eleellä ilmaisi minkälainen fiilis hänellä on tällä hetkellä. Muut osallistujat toistivat nimen ja asennon tai eleen.

Mukana päivässä oli kaksi opiskelijaa, jotka eivät osallistuneet ensimmäiseen viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -osioon, jonka takia lämmittelytehtävän jälkeen kerrattiin kirjaston aineistoja, luokituksia ja aineiston hakemista hyllystä esittämällä opiskelijoille kysymyksiä näistä aiheista.

Tutustumistehtävänä opiskelijat hakivat arpojen perusteella teokset hyllystä, jonka jälkeen asetuttiin piiriin istumaan. Jokainen sai minuutin aikaa tutustua hyllystä hakemaansa kirjaan, jonka jälkeen kirja annettiin seuraavalle ja jälleen oli minuutti aikaa tutustua kirjaan. Näin edettiin, kunnes kaikki olivat tutustuneet kaikkiin kirjoihin. Tämän jälkeen käytiin läpi kierros,

jossa opiskelijat vastasivat kysymyksiin, jos olisin jokin näistä kirjoista, olisin... ja minulla ja tällä kirjalla on yhteistä se, että...

Näiden tehtävien jälkeen siirryttiin päivän varsinaiseen aiheeseen, joka oli kollektiivinen kirjoittaminen. Ensimmäisessä tehtävässä jokainen opiskelija sai paperin, jonka ylälaitaan ohjeistettiin kirjoittamaan sana tänään. Opiskelijat saivat ohjeeksi jatkaa sanasta tänään tekstin kirjoittamista ja jos kirjoittaminen tyrehtyi, päättää virke pisteeseen ja aloittaa taas uusi käyttäen sanaa tänään. Näin kirjoittamista jatkettiin kolmen minuutin ajan. Kun aika päättyi, opiskelijat ympäröivät tuottamastaan tekstistä kolme sanaa ja valitsivat näistä kolmesta yhden sanan, joka toimisi edellisen kohdan tänään- sanan tavoin teksti aloittavana sanana. Samalla ohjeistuksella, kuin tänään sanan kanssa opiskelijat jatkoivat kirjoittamista kahden minuutin ajan. Ajan loputtua opiskelijat valitsivat tuottamastaan tekstistä yhden lyhyen kohdan yhteistä tekstiä varten ja kopioivat sen lapulle. Laput pudotettiin hattuun, josta ne nostettiin yksi kerrallaan ja kirjoitettiin fläppitaululle. Näin syntyi yhteinen tekstiteos, jonka opiskelijat saivat vielä lopuksi nimetä.

Ennen seuraavaa tehtävää kerrattiin vielä teosten noutamista hyllystä verkkokirjaston avulla. Opiskelijat saivat arvat, joiden perusteella he noutivat tietokirjat hyllystä. Näiden haettujen tietokirjojen avulla toteutettiin toinen kollektiivinen teksti seuraavien ohjeiden avulla: Poimi tietokirjasta yksi asia tai esine ja kirjoita se paperin yläreunaan. Siirrä paperi seuraavalle (Esim. punainen urheiluauto). Kirjoita saamasi paperin yläreunaan olen x ja. Siirrä paperi seuraavalle (Esim. olen punainen urheiluauto). Kirjoita saamaasi paperiin uudelle riville yksi asia, joka voi ihmisessä muistuttaa paperissa lukevaa asiaa tai esinettä. Kirjoita minä muodossa. Siirrä paperi seuraavalle. (Esim. kiihdyn nollasta sataan muutamassa sekunnissa). Kirjoita saamaasi paperiin uudelle riville jälleen vastaavuus asian tai esineen kanssa. Siirrä paperi seuraavalle. (Esim. reagoin herkästi ohjaukseen). Kirjoita saamaasi paperiin edellisen lauseen jatkoksi ja- sana, jonka jälkeen kirjoita vielä yksi vastaavuus asian tai esineen kanssa. Siirrä paperi seuraavalle.

Kirjoittamisosuuden jälkeen opiskelijat asettuivat riviin yleisöön, eli opettajaan ja opinnäytetyön tekijään päin ja sattumanvaraisessa järjestyksessä lukivat papereille muodostuneet tekstit. Lopuksi vielä keskusteltiin siitä, millaisia tekstejä oli saatu aikaan

tällaisella tekniikalla. Kirjaston osuuden jälkeen opiskelijat jatkoivat erilaisten luovan kirjoittamisen harjoitusten tekemistä opettajan ohjeistuksella.

6.5 Tarkistusvaihe

Tarkistusvaiheeseen kuuluu tehdyn työn arviointia ja tarpeen mukaan muokkaamista. Sitä on hyvä tehdä kehittämishankkeen jokaisessa vaiheessa, mutta kun se nostetaan esiin vielä erillisenä omana kokonaisuutenaan, saadaan sen tärkeää roolia korostettua. Tarkistusvaiheessa toimijat arvioivat yhdessä syntynyttä tuotosta ja mahdollisesti jatkavat sen työstöä tämän pohjalta. (Salonen 2016, 18.)

Opinnäytetyön tekijä teki kokeilujaksosta laajan arvioinnin keräämällä palautteita sekä opiskelijoilta että kokeilujaksoa toteuttamassa olleilta henkilöiltä. Palautetta käsitellään laajasti luvussa tutkimuksen tulokset.

6.6 Viimeistelyvaihe

Ennen työn saattamista loppuun sen tuotos viimeistellään ja tämä vaihe saattaa viedä yllättävänkin pitkän ajan. Tuotosta saatetaan esitellä sen käyttäjille tai asiakkaille eri tavoin. Tähän vaiheeseen kuuluu myös kehittämishankkeesta tuotettujen kirjallisten materiaalien viimeistely. (Salonen 2016, 18.)

Kokeilujakson toteutuksen sekä sitä seuranneen arviointikeskustelun jälkeen keskityttiin suunnittelemaan kerätyn kokemuksen perusteella syksyllä aloittaville opiskelijoille pidettäviä kirjastoperehdytyksiä. Koulutuskeskuksen Peda-tiimistä näytettiin vihreää valoa kirjastoperehdytyksen sijoittamiselle ofelaš-ohjaajan työlistalle ja tällä ajatuksella kirjastoperehdytystä suunnittelevat jäivät kesälomalle. Kesälomien jälkeen Portti oli yhteydessä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen apulaisrehtori Satu Gahmbergiin, jotta hän pääsisi syksyn opettajainkokoukseen pitämään tiedotustilaisuuden syksyllä opintonsa aloittavien kirjastoperehdytyksestä. Tämä onnistui, joten 5.8.2021 Portti oli kertomassa oppilaitoksen opettajille lukukuntoa!-hankkeen taustoista, hankkeen tavoitteista yhteistyölle Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa, syksyllä toteutettavista aloittavien opiskelijoiden kirjastokäynneistä sekä ohjeistuksista kirjastokäyntien järjestämistä koskien.

Sovittiin, että aloite kirjastokäynneille tulee kirjastolta, joten kirjastonhoitaja Roos laittoi sähköpostia syksyllä 2021 aloittavien ryhmien ofelaš-ohjaajille. Ensimmäinen ryhmä kävi hyvin onnistuneella kirjastokäynnillä 1.9.2021 ja syksyn aikana kaikki koulutuskeskuksen perustutkinnon elokuussa 2021 aloittaneet saatiin suunnitellusti kirjastokäynnille. Jokaiselta ryhmältä ja heidän opettajiltaan kerättiin palautetta kirjastokäynneistä. 19.11.2021 järjestettiin työpaja, johon kutsuttiin mukaan kaikki hankkeeseen osallistuneet yhteistyötahojen edustajat, kirjaston hanketyöntekijät sekä kirjastotoimenjohtaja. Työpajassa pohdittiin toimintakokonaisuuksien ja yhteistyön onnistumista sekä sen kehittämistarpeita. 15.12.2021 koko lukukuntoa!-hankkeen päätösseminaarissa kerrottiin hankkeen toiminnasta ja pohdittiin kirjastojen lukutaitotyötä nuorten ja aikuisten parissa.

6.7 Valmis tuotos

Kehittämishankkeen valmistuessa tuottaa se yleensä jonkin konkreettisen tuotteen kuten oppaan, kirjan, esitteen tai kansion (Salonen 2016, 19). Tämän hankkeen tuotoksina valmistui Polkuja kirjastoon -menetelmäopas, Lukukuntoon?-arviointijulkaisu sekä tämä opinnäytetyö. Hanketyöntekijät Portti ja Roos ovat suunnitelleet, testanneet ja kuvanneet menetelmäoppaan sisällön. Oppaassa esitellään hankkeessa kehitettyjä ja testattuja toimintoja ja tämä opas on löydettävissä avointen oppimateriaalien kirjastosta. Sovitusti hankkeen arviointi tehtiin Seinäjoen Ammattikorkeakoulun taholta ja kirjasto- ja tietopalvelualan lehtorit Sari Mäkinen-Laitila ja Satu Salmela kirjoittivat hankkeesta arviointijulkaisun Portin ja opinnäytetyön tekijän avustuksella. Lisäksi tuotoksena valmistui tämä opinnäytetyö.

6.8 Ammatillisen opetuksen ja kirjaston yhteistyöprosessi

Yhteistyön alkua suunniteltaessa olisi hyvä miettiä millaisesta lähtökohdasta yhteistyötä tehdään. Tämän yhteistyön lähtökohtana oli opiskelijoiden lukukunnan kohentaminen. Kirjaston ottaessa yhteyttä ammatilliseen opetukseen olisi hyvä löytää oppilaitoksesta yhteyshenkilö, jonka kanssa työtä voidaan edistää tiiviisti yhteisten tavoitteiden eteen. Yhteyshenkilön on tärkeää olla mahdollisimman paljon mukana jo suunnitteluvaiheessa, näin saadaan myös ammatillisen opetuksen tarpeet esiin ja yhteinen linja tekemiselle on selkeä.

Tekemisen tavoitteet tulisi suunnitella huolellisesti ja yhdessä ammatillisen opetuksen kanssa, jotta on selvää, mitä kohden yhteistyöllä mennään. Yhteistyön sisällöt ja käytännön toiminta suunnitellaan yhdessä luodut tavoitteet mielessä pitäen. Yhteistyö vaatii todennäköisesti useita palaverieita, joihin on tärkeää varata aikaa.

Yhteyshenkilön kanssa tehtävän työn lisäksi on tärkeää tiedottaa muutakin henkilöstöä ammatillisessa opetuksessa yhteistyön etenemisestä sekä olla avoin ideoille ja tarpeille, joita muulta henkilöstöltä saadaan. Näin saadaan luotua yhteistyötä, jonka kaikki osapuolet kokevat hyödylliseksi ja on paremmat mahdollisuudet luoda toimintaa, jolla on myös paremmat mahdollisuudet jatkua tulevaisuudessa.

Yhteistyön konkreettisessa toteutusvaiheessa olisi hyvä olla mukana henkilö tai henkilöitä, jotka ovat tehneet suunnitelmaa sen toteutuksesta. Näin voidaan esimerkiksi vielä varmistaa, jos ohjeistuksissa on jotain epäselvää ja miettiä heti ohjeistusten tarkentamista.

Yhteistyön päätyttyä sitä olisi tärkeää päästä arvioimaan. Yhteistyön tuotokseen, esimerkiksi kirjastoperehdytykseen osallistuneilta olisi hyvä kerätä arvioita. Tämän lisäksi yhteistyöprosessissa mukana olleiden työntekijöiden olisi hyvä päästä pohtimaan miten yhteistyö kokonaisuudessaan sujui ja oliko sen tuotos onnistunut. Näin päästään kehittämään yhteistyötä eteenpäin ja saadaan aikaiseksi toimiva kokonaisuus tulevaisuutta ajatellen.

7 KOKEILUJAKSON KOKEMUSTEN ARVIOINTI

Viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä. Havainnoinnin aikana huomattiin, että opiskelijat seurasivat heille annettua ohjausta ja kiertelivät kirjastoammattilaisen kanssa kirjastoa kuunnellen kirjastokäytön opastusta. Opastuksen aikana he eivät kysyneet tarkentavia kysymyksiä. Käytännön työskentelyosuus kuitenkin osoitti, että pelkkä asioista kertominen ei välttämättä riitä. Vaikka opastuksessa oli käyty läpi, miten kirjastoluokat ja aakkosjärjestys toimii, oli monilla opiskelijoista hankaluuksia siirtää tätä tietoa käytäntöön. Moni tarvitsi tehtävissä kirjastoammattilaisten apua. Opiskelijat jäivät myös helposti jumiin vain tuttuihin hyllyihin, eivätkä etsineet aineistoa laajemmin. Verkkokirjaston käyttö tuntui kiinnostavan opiskelijoita ja he esittivät siitä kysymyksiä. Myöhemmin opiskelijat kuitenkin tarvitsivat muistuttelua verkkokirjaston hyödyntämisestä tiedon hakemisessa. Tiedonhaun tehtävässä hakusanojen ideointi ja verkkokirjaston käyttö sujui hyvin, mutta myöhemmin kun näitä taitoja olisi voinut hyödyntää etsiessä tietoa kurssin tehtävää varten ei harjoiteltujen taitojen soveltaminen onnistunut moneltakaan opiskelijalta. Mahdollisesti myös päivän pituus alkoi painaa opiskelijoita tässä vaiheessa.

Päivän pituudesta huolimatta opiskelijat lähtivät reippaasti mukaan tekemään arviota päivän toiminnoista. Kumpanakin päivänä opiskelijat tuntuivat olevan innokkaita päästessään arvioimaan kirjastojaksoa, etenkin kun heille selvennettiin, että nyt ei arvioitu heidän työskentelyään vaan sitä, miten tällainen kirjastojakso voisi olla hyödyksi opiskelijoille. Välillä opiskelijat myös itse huomauttivat, että pitäisi muistaa arvioida asiaa sen mukaan mikä olisi objektiivisesti tärkeää eikä sen mukaan mikä olisi subjektiivisesti hauskaa.

Tämän päivän arviointiosuudessa opiskelijat järjestivät päivän toiminnot epäkiinnostavimmasta kiinnostavimpaan. Opiskelijoiden vastauksissa oli paljon hajontaa. Selvästi kuitenkin alun lämmittelytehtävä oli opiskelijoiden mielestä epäkiinnostavin. Neljä viidestä opiskelijasta valitsi sen kaikista epäkiinnostavimmaksi ja yksi toiseksi epäkiinnostavimmaksi. Yhdessä opiskelijat valitsivat kiinnostavimmaksi löytöretkeilyn, joka sisälsi kirjojen ja lehtien etsimistä kirjastotilasta. Opiskelijat kokivat, että vaikka tämä osuus oli tylsä, se kuitenkin opetti eniten kirjastonkäytöstä niin, että myöhemmät kirjaston käyttöön liittyvät tehtävät onnistuivat. Toiseksi kiinnostavimmaksi valittiin tiedonhaku, jossa käytiin läpi verkkokirjaston ja tiedonhaun periaatteita sekä tehtiin tiedonhakutehtävä pareittain.

Verkkokirjaston käytön opiskelijat kokivat hieman turhaksi, koska he kokivat osaavansa käyttää sitä. Ryhmätyöskentelystä he kuitenkin pitivät kovasti ja siksi tämä oli mieluisaa. Seuraavaksi valittiin kirjastoinfo, jossa opiskelijat saivat tietoa kirjastoluokituksesta ja erilaisista aineistoista ja lisäksi aineistolajit ja luokat käytiin läpi kiertämällä kirjastotilaa. Tämän osuuden opiskelijat kokivat tylsäksi, mutta siitä kuitenkin oppi uutta. Epäkiinnostavimmaksi opiskelijat valitsivat lämmittelyn, jossa järjestäytyttiin etunimen ensimmäisen kirjaimen mukaan aakkosiin ja järjestettiin loputkin aakkoset aakkosjärjestykseen. Tämä tehtävä koettiin liian yksinkertaiseksi ja toivottiin tilalle mieluummin vaikkapa yksinkertaista esittelykierrosta.

Työntekijät arvioivat päivän olleen kokonaisuudessaan onnistunut. Opiskelijat saatiin vedettyä mukaan toimintaan ja he saivat päivästä sen mitä pitikin, eli osasivat etsiä lähteitä kurssityöhön. Asiaan perehdytys oli perusteellinen, mutta ripeä ja päivän toiminnallisuus oli plussaa. Päivässä ei onnistunut aikataulutus, sillä kirjaston osuus venähti hieman yhteysopettajan oman osuuden päälle. Opiskelijoille ei huomattu kertoa missä kirjaston vessa on, joka johti pohdintaan siitä, mitä muuta mahtoi unohtua kertoa. Tavoitteiden arvioitiin toteutuneen pääasiassa tosi hyvin. Harjoitusten myötä kirjasto ja sen käyttö tulivat tutummiksi ja opiskelijat saivat onnistumisen kokemuksia. Työntekijät jäivät pohtimaan olisiko kirjastonkäyttöä pitänyt käydä läpi vielä laajemmin, esimerkiksi kirjastokimppaa ja varausten tekoa ei käyty läpi. Välittömissä kehitysideoissa päivän todettiin olevan tällaisena turhan pitkä, kirjastoperehdytyksen pitäisi jatkossa mahtua puoleentoista tuntiin ja mahdollisesti silloinkin hyvä pitää taukoja. Työntekijät kuuluivat myös opiskelijoiden palautteen aakkostustehtävästä ja pohtivat olisiko sen tilalle syytä keksiä jotain muuta. Toisaalta todettiin, että myöhemmin aakkostaminen kirjoja etsiessä tuotti opiskelijoille haasteita, joten myös tällä tehtävällä on paikkansa ohjelmassa.

Taide ja luova ilmaisu. Päivä aloitettiin fiiliskierroksella, jossa opiskelijoista osa ilmaisi olevansa hyvin innokkaita, toiset taas heti alkuun hieman tylsistyneiltä. Ennen päivän tehtäviin siirtymistä käytiin läpi, millaisia asioita oli viestintä- ja vuorovaikutus äidinkielellä osuudessa opiskeltu ja käytiin nopea kertaus kirjastonkäytöstä, sillä mukana oli kaksi opiskelijaa, jotka eivät olleet aiemmalla käynnillä. Opiskelijat muistivat asioita melko hyvin ja vastasivat reippaasti esitettyihin kysymyksiin. Opiskelijoiden etsiessä aineistoa huomattiin, että aiemmalla käynnillä mukana olleet löysivät aineiston helpommin kuin he,

jotka olivat kirjastokäynnillä nyt ensimmäistä kertaa. Opiskelijat turhautuivat nopeasti, jos aineistoa ei löytynyt. Kirjoittamistehtävässä yhtä opiskelijaa lukuun ottamatta opiskelijat saivat tekstin tuottamisesta nopeasti kiinni. Yksi opiskelija ei tehnyt tehtävää ollenkaan. Luovaa kirjoittamista vaativa tehtävä tuntui vievän opiskelijat epä mukavuusalueelle. He olivat hämmentyneen ja epäileväisen oloisia ja kurkkivat toisiltaan, mitä toinen kirjoittaa. Tehtävä tuntui myös turhauttavan osaa opiskelijoista.

Arviointi aloitettiin samanlaisella fiiliskierroksella, kuin koko päivä alkoi. Nyt opiskelijat ilmaisivat väsymystä, innostuneisuutta sekä ristiriitaisia tuntemuksia. Seuraavaksi opiskelijat vastasivat fasilitoinnin havaintokehä-menetelmän avulla muodostettuihin kysymyksiin päivän kulusta ja ohjelmasta. Ensimmäisenä kysyttiin mitä kirjastokäytön opetuksesta jäi mieleesi. Parhaiten mieleen oli jäänyt kirjojen etsiminen ja kirjojen sijainnit. Muutamalle ei ollut jäänyt mieleen mitään. Yhdellä oli väsynyt fiilis ja toiselle hyvä mieli, kun kirjat löytyivät. Toisena kysyttiin miltä teosten etsiminen kirjastosta tuntui. Muutaman mielestä tämä oli helppoa, hauskaa tai mukavaa. Ärsyttäväksi koettiin se, kun teosta ei löytynyt. Lopuksi tuli myös toteamus, ettei taitoa tarvitse, kun ei ole edes kirjastokorttia. Yksi taas ei pitänyt teosten etsimisestä, mutta näki siinä olevan hyödyn. Kysymykseen millä muilla tavoin kirjastokäynti voisi olla osana taide ja luova ilmaisu -kurssia saatiin vain yksi vastaus, jossa ehdotettiin taidenäyttelyn tekemistä kirjastoon. Viimeiseksi kysyttiin, miten tehtävien tekeminen kirjastossa erosi niiden tekemisestä koululla. Yksi totesi kirjastossa olevan aika vähän pöytiä. Suurin osa kehui kirjastoa viihtyisimmäksi, mukavammaksi ja rennommaksi tilaksi kuin koulun luokkatiloja.

Jälleen päivän päätteeksi kerättiin henkilökunnan palautteet samojen kysymysten avulla, kuin edellisestäkin päivästä. Päivän koettiin toimineen tarkoitetulla tavalla ja opiskelijat saatiin hyvin toimintaan mukaan ja tekeminen näytti palkitsevan heitä. Rakenne ja aikataulu onnistuivat hyvin, taukokin muistettiin tänä päivänä pitää. Kirjasto tilana ja sen aineisto inspiroivat tekemiseen ja opiskelijat tuntuivat pitävän siellä työskentelystä. Toiminnallisuus koettiin hyväksi ja kirjastokäytön kertaus oli napakka. Osa tehtävistä huomattiin hankaliksi opiskelijoille, esimerkiksi metaforista ajattelua vaativa ”jos olisin kirja”. Mahdollisesti tehtävät olivat liian vaikeita tai huonosti sanoitettuja. Kaikki opiskelijat eivät saaneet kirjoitettua mitään kirjoitustehtävissä. Toisaalta tälle ei välttämättä voi mitään ja opiskelijalle annettiin mahdollisuus olla kirjoittamatta tekemättä siitä numeroa. Tavoitteet saavutettiin pääasiassa

todella hyvin, opiskelijat saivat kokemuksen kirjastosta työskentelyn ja viihtymisen ympäristönä ja saivat lisää eväitä kirjaston käyttöön. Osalla opiskelijoita oli kuitenkin edelleen haasteita aineiston löytämisessä ja verkkokirjaston käytössä. Kirjastoa tilana ja sen aineistoja olisi voitu hyödyntää vielä paremmin, esimerkiksi seinällä olevaa taideteosta, cd-levyjä ja elokuvia. Kehittämissideoiksi mainittiin tehtävien tason helpottaminen onnistumisten kokemusten varmistamiseksi ja parempi ohjaus tehtäviin. Pohdittiin myös, että voisi olla hyvä, jos kaikki työntekijätkin osallistuisivat tehtävien tekemiseen. Kirjastopäivien fokusta on mietittävä tarkkaan ja se on puhuttava auki. Myös lukihäiriön huomioon ottaminen puhututti ja mietitytti loppuarviota tehdessä.

Työntekijöiden loppuhaastattelu. Kokeilujakson tavoitteet saavutettiin pääpiirteittäin ja sillä tasolla, kuin se oli mahdollista ajatellen opiskelijoiden kanssa työskentelyyn käytettyä aikaa. Vaikutti siltä, että opiskelijoiden kynnys kirjastossa asioinnille madaltui kirjastopäivien ansiosta ja he omaksuivat päivien aikana läpi käytyjä asioita. Verkkokirjaston toimintojen ja käytön opettelu nähtiin tärkeänä, koska se mahdollistaa kirjaston itsenäisen käytön jatkossa. Seuraavana päivänä opiskelijat kertoivat opettajalleen, että heidän mielestään muidenkin opiskelijaryhmien kannattaa käydä tutustumassa kirjastoon. Opiskelijat kehuivat etenkin kirjaston tilana olevan viihtyisä. Nyt kokeilujaksolle osallistuneet opiskelijat olivat kuitenkin pääosin ulkopaikkakuntalaisia, joten tämänkin takia heitä ei välttämättä näy juuri tämän kirjaston asiakkaina jatkossa.

Yllätyksenä tuli se kuinka haastavaa opiskelijoiden voi olla selailemalla poimia asioita teosten tekstistä. Haastetta loi ja varmasti myös jatkossa luo se, että opiskelijoiden taitotaso voi olla yhden ryhmänkin sisällä hyvin vaihtelevaa. Kokeilujakson aikana havahduttiin myös siihen, että suunnittelussa ei ollut valmistauduttu lukihäiriöisten opiskelijoiden kohtaamisen ja tätä asiaa tulisi pohtia tulevaa kirjastoperehdytystä suunniteltaessa.

Kokeilujaksolle saatiin luotua turvallinen ilmapiiri ja opiskelijat uskalsivat hakea apua ja tukea. Jatkossa kirjastoon on esimerkiksi äidinkielen kursseilta helpompi tulla, kun kirjaston perusperehdytys on ollut kaikilla opiskelijoilla jo opintojen alkuvaiheessa.

Yhdessä tehdyt hyvät valmistelut tukivat tavoitteisiin pääsyä. Näin teki myös päiville laadittu selkeä rakenne, joka oli kerrottu opiskelijoille etukäteen. Opiskelijat ohjattiin tekemisiin

aineistojen kanssa antamalla tehtäviä, jotka johtivat tähän. Näin kaikille tuli käytännön kokemusta kirjastossa toimimisesta. Myös työntekijöille oli selkeää mikä heidän tehtäviinsä kuului. Toiminnallisuus koettiin tärkeäksi, näin opiskelijat pääsevät itse kokeilemaan asioita, joita heidän pitäisi myöhemmin osata käyttää omatoimisesti. Arvokasta oli se, että kirjastolle saatiin vierailemaan ryhmä, joka ei tavallisesti käytä kirjastoa. Ryhmä tuntui myös koostuvan tasavertaisista yksilöistä, jotka pystyivät keskustelemaan asioista, tämä tuki etenkin arvioiden keräämistä.

Arvoa kirjastovierailulle loi kirjaston laaja valikoima aineistoa sekä se, että saatiin opiskelijoiden käyttöön kirjastoammattilaisten asiantuntemus. Kirjaston osuus tuki hyvin iltapäivällä olleita opettajan vetämiä osuuksia. Korona-ajan keskellä oli myös hienoa, että opiskelijat pääsivät lähiopetukseen ja vielä vierailulle koulun ulkopuolelle, tämän vuoksi päivät saattoivat olla myös sosiaalisille suhteille tärkeää.

Yhteinen työskentely kokeilujakson suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi onnistui erinomaisen hyvin. Se antoi kokeilujakson lisäksi eväitä muuhunkin omaan työskentelyyn. Asiaa edistettiin yhdessä etsien yhteistä näkemystä ja ymmärrystä tavoitteet edellä. Nyt tehty perusteellinen yhteistyö tukee yhteistyön toteutumista jatkossakin. Kokeilujakson laaja arvioiminen ja niissä käyty keskustelu koettiin tärkeäksi ja asioita syventäväksi. Kirjaston rooli ei jäänyt tilausautomaatiksi, jolta pyydetään tietty palanen täydentämään opintoja, vaan asiaa työstettiin yhdessä.

Jatko vaatii järjestelmällisyyttä ja sinnikkyyttä sekä kontaktien ottamista muuhunkin SAKK:n henkilökuntaan. Tärkeäksi nähtiin se, että ryhmien tullessa kirjastolle opettaja saadaan mukaan toimimaan yhdessä opiskelijoiden kanssa kirjastoperehdytyksen aikana. Palautteen kerääminen jatkossakin koettiin tärkeäksi, näin voidaan reagoida, jos huomataan, että jokin osa kirjastoperehdytyksessä ei toimi ja muokata sitä vielä eteenpäin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Opinnäytetyön aihe löytyi Inarin kunnankirjaston lukukuntoa! -hankkeen tarpeesta saada kuvaus sekä kerätä arvioita Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa toteutettavasta yhteistyöstä opiskelijoiden lukukunnon kohentamiseksi. Hankkeen tämä osa käynnistyi tiedustelulla Saamelaisalueen koulutuskeskuksen halukkuudesta yhteistyöhön syyslukukauden 2020 alussa ja opinnäytetyöntekijä pääsi hankkeeseen mukaan helmikuussa 2021. Varsinainen hankeaika oli 1.3.2021-31.12.2021. Arvioinnin kohteena ollut kokeilujakso toteutettiin 18.5.2021 ja 20.5.2021.

Hankkeen tämä osa toteutui suunnitellusti ja opinnäytetyön tekijä pääsi seuraamaan prosessia osallistumalla palavereihin, sekä saamalla tietoa hankkeen työntekijöiltä. Myös kokeilujakso toteutui suunnitellusti ja arviot siitä päästiin keräämään aiotulla tavalla. Hankkeessa mukana olleet työntekijät suhtautuivat opinnäytetyön tekemiseen hyvin positiivisesti ja opinnäytetyöntekijä oli osana työryhmää, joka tuki tutkimuksen onnistumista suuresti.

Yhteistyöprosessi saatiin kuvattua hyvin ja se antaa yhden mallin siitä, kuinka kirjasto voi edetä tavoitellessaan toimivaa oppilaitosyhteistyötä. Kirjaston yhteistyö Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lehtori Feodoroffin kanssa oli hyvin tiivistä ja lähes jokaista hankkeen vaihetta työstettiin yhdessä palavereita pitämällä. Toimintaa voisi kuvata termillä yhteinen työ; tehdään yhdessä monialaista työtä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi sitoutuen käyttämään aikaa ja resursseja hyvään lopputulokseen pääsemiseksi. Tämän kautta työssä mukana olleet ovat oikeasti kiinnostuneita tehtävästä työstä, joka myös tukee työn jatkumista tulevaisuudessa.

Kokeilujakson arviointi aloitettiin havainnoimalla opiskelijoiden toimintaa kumpanakin kokeilujakson päivänä. Havainnointien aikana huomattiin, että opiskelijat seurasivat hyvin heille annettavaa opastusta ja he tekivät heille annetut tehtävät. Opiskelijoiden toiminnasta pääteltiin, että vaikka he olivat saaneet suullisesti tietoa tehtävien suorittamiseksi, tarvitsivat he vielä lisäapua tiedon siirtämisessä käytäntöön. Vaikutti siis olevan hyvä käytäntö, että ensin oli niin sanotusti tietopaketti aiheesta, jonka jälkeen opiskelijat saivat vielä käytännön kokemusta kirjastossa toimimisesta.

Opiskelijoilta kerättiin arvioita kahteen otteeseen, kummankin kokeilujakson päivän päätteeksi. Opiskelijat lähtivät hyvin mukaan toiminnallisiin arviointimenetelmiin ja he pohtivat ryhmänä päivien sisältöjä monipuolisesti ja osittain myös objektiivisesti ottaen huomioon niiden sopivuuden muillekin opiskelijaryhmille. Subjektiivisesti tylsienkin osuuksien tärkeys tunnistettiin ajatellen kirjastoon tutustumisen kokonaisuutta. Ryhmätyöskentely nousi arvioissa opiskelijoita miellyttäväksi työskentelyn muodoksi. Tehtävien toivottiin olevan sopivan haastavia, opiskelijat eivät pitäneet osuuksista, jotka kokivat itselleen helpoiksi. Useaan päivien tehtävään kuului teosten etsimistä kirjaston kokoelmasta. Osa koki tämän helpoksi, hauskaksi tai mukavaksi, mutta teosten löytymättömyys saattoi ärsyttää. Yksi opiskelija totesi myös koko toiminnan turhaksi oman kirjaston käyttämättömyytensä vuoksi. Kirjastoa pidettiin hyvin miellyttävänä työskentely ympäristönä kehuen sitä viihtyisäksi, mukavaksi ja rennoksi. Kokonaisuudessaan opiskelijoiden antamat arviot olivat sävyiltään positiivisia ja kehittäviä.

Kokeilujakson työntekijöiltä Feodoroffilta, Portilta ja Roosilta kerättiin arvioita kummankin kokeilujakson päivän päätteeksi. Näissä arvioissa molemmat kokeilujakson päivät todettiin onnistuneiksi, tavoitteiden toteutuessa pääosin hyvin ja opiskelijoiden päästessä kosketuksiin kirjaston ja sen aineistojen kanssa. Päivien toiminnallisuuden koettiin olleen erityisen onnistunutta, opiskelijat saatiin hyvin vedettyä mukaan toimintaan. Lisäksi todettiin, että kirjastoperehdytyksen pituutta pitää pohtia lisää, se pitäisi olla toteutettavissa napakkana kokonaisuutena.

Työntekijöiden arvioiden keräämistä jatkettiin vielä 9.6.2021 toteutetun Teams -haastattelun muodossa. Haastattelussa olivat mukana jälleen kokeilujakson työntekijät. Tässäkin arvioinnissa todettiin, että päivien tavoitteet toteutuivat hyvin ottaen huomioon varsin rajallisen ajan työskennellä opiskelijoiden kanssa. Tärkeäksi koettiin se, että päivien aikana saatiin luotua turvallinen ilmapiiri, joka tuki opiskelijoiden oppimista ja tukeutumista kirjaston henkilökuntaan tarvittaessa. Opiskelijaryhmien sisällä opiskelijoiden taitotaso voi olla hyvin vaihtelevaa, joka aiheuttaa haasteita sopivan tasoisten tehtävien laatimiselle. Päivien selkeä rakenne ja hyvin tehty suunnittelu kuitenkin tukivat hyvin tavoitteiden saavuttamista ja näiden eteen yhdessä tehty työ koettiin hyvin merkityksellisenä kokeilujakson onnistumisen kannalta. Jotta yhteistyö saadaan toimimaan jatkossakin, täytyy kontaktin pitämistä kirjaston ja koulutuskeskuksen välillä pitää yllä järjestelmällisesti ja sinnikkäästi. Tämän

kokeilujakson aikana tehdyt arviot koettiin hyvin tärkeäksi osaksi tehtyä työtä ja myös jatkossa palautteen keräämisen tulisi olla tärkeä osa toimintaa, jotta se kehittyä opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti.

Arviot ja kokemukset kokeilujaksosta olivat suurilta osin positiivisia. Jotkin asiat toistuivat kerätyissä palautteissa. Sekä opiskelijat, että työntekijät kiinnittivät huomiota päivän aiheiden ja tehtävien sopivaan vaatimustasoon. Sekä liian helpot että liian vaativat tehtävät laskivat opiskelijoiden kiinnostusta käsiteltävään asiaan. Hyvin suunniteltu kokonaisuus nousi tärkeäksi asiaksi palautteissa. Opiskelijat huomasivat, että tietyt teoriaosuudet tukivat myöhempien tehtävien tekemistä. Työntekijöille oli selkeää, miten päivän aikana toimittiin ja edettiin ja näin opiskelijoiden kanssa toimiminen oli sujuvaa. Sekä opiskelijoille että työntekijöille jäi positiivinen kuva päivästä ja molempien myöhemmässä palautteessa keuhuttiin päiviä onnistuneiksi.

Opinnäytetyön tekemisen aikana huomio kiinnittyi ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden lukijuuden tukemisen vähyteen. Äidinkielen opetus ammatillisissa oppilaitoksissa on vähentynyt viime vuosien ajan ja ammatillisen koulutuksen reformin myötä äidinkielen opetuksen määrä suhteessa muihin opintoihin on jäänyt todella pieneen osaan. Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä tutkinnon osalle on jäänyt vain muutama osaamispiste ja osaamispisteiden kertoessa siitä kuinka kattavaa, vaikeaa ja merkittävää kukin tutkinnon osa on suhteessa koko tutkintoon, herää kysymys siitä, kuinka tärkeänä hyvää lukutaitoa tai lukukuntoa pidetään ammatillisessa koulutuksessa.

Kirjastojen tekemä koulu yhteistyö painottuu suurilta osin perusopetuksen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Toisen asteen oppilaitoksista lukioiden kanssa tehdään osassa kirjastoja säännöllisesti yhteistyötä. Kirjastojen ja ammatillisten oppilaitosten välinen yhteistyö on harvinaisempaa ja vaatii ammatillisen opetuksen puolelta aloitteellisuutta kirjastojen suuntaan. Asiaan on kuitenkin herätty kirjastoissa ja esimerkiksi valtakunnallisessa lasten ja nuorten lukemista ja lukutaitoa edistävien kirjastopalveluiden erityistehtävässä. Suunta vaikuttaisi siis olevan oikea, mutta työtä on vielä paljon tehtäväksi.

1.8.2021 laki oppivelvollisuudesta uudistui ja lain mukaan oppivelvollisuus on täyttynyt, kun opiskelija täyttää 18-vuotta tai kun hän on suorittanut toisen asteen tutkinnon tai vastaavan

ulkomaisen tutkinnon. Kaikilla perusopetuksen päättävillä on velvollisuus hakea toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen. (Perustietoa oppivelvollisuuden laajentamisesta, [viitattu 30.3.2022].) Toisen asteen koulutus on siis kirjastoille viimeinen mahdollisuus saavuttaa koko tietyn ikäluokan väestö ja tukea nuorten lukukuntoa sekä tuoda heille tietoa kirjastoista. Tähän mahdollisuuteen kirjastojen olisi tärkeää tarttua ja luoda hyvä yhteistyö toisen asteen oppilaitosten kanssa.

Kirjastoalan yksi hienoista puolista on avoin tiedon ja osaamisen jakaminen. Tästäkin hankkeesta tuotetut materiaalit ovat löydettävissä avointen oppimateriaalien kirjastosta. Valmiiksi kehitettyjä ja testattuja menetelmiä käyttämällä yhteistyön käynnistäminen entuudestaan vieraalle kohderyhmälle helpottuu ja madaltaa kynnystä lähteä tekemään tätä tärkeää työtä. Monilla saattaa olla ennakoasenteita ammatillisen opetuksen opiskelijoiden kanssa tehtävästä monilukutaitoon liittyvästä työstä, mutta ainakin opinnäytetyön kirjoittajan kokemuksen mukaan opiskelijat innostuvat asiasta, kun se esitellään heitä kiinnostavalla tavalla ja työskentely-ympäristö on positiivinen ja avoin.

Aihetta tutkiessa nousi esiin muutamia kysymyksiä, joiden selvittämiseksi jatkotutkimuksen tekeminen olisi tarpeellista. Kotimaisten kirjastojen ja toisen asteen oppilaitosten tekemästä yhteistyöstä löytyy tietoa huonosti. Paikallaan olisi siis kartoittaa tehdäänkö kirjastoissa oppilaitosyhteistyötä ja jos tehdään, niin millaista se on. Ammattioppilaitosten omat kirjastot ja niiden tekemä työ on toinen mahdollinen jatkotutkimuksen aihe, josta ei löydy tuoretta tutkimusta. Monella ammattioppilaitoksella on oma kirjasto, mutta niiden toiminnasta toimintaa ei juurikaan tunneta kirjastojen ulkopuolella.

LÄHTEET

- Ammatillisen koulutuksen järjestäminen. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 7.2.2022. Saatavana: <https://okm.fi/ammattillisen-koulutuksen-jarjestaminen>
- Ammatillisen koulutuksen reformi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 10.2.2022]. Saatavana: <https://okm.fi/amisreformi>
- Ammattiin opiskelevan lukudiplomi. Ei päiväystä. Seinäjoki: Eepos. [Viitattu 2.12.2021]. Saatavana: https://eepos.finna.fi/Content/lukudiplomi_ammattioppilaitokset#lukudiplomijohdanto
- Avointen oppimateriaalien kirjasto on avattu. 9.3.2020. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 11.12.2021]. Saatavana: <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/avointen-oppimateriaalien-kirjasto-avattu>
- Avointen oppimateriaalien kirjasto. Ei päiväystä. Usein kysytyt kysymykset. [Verkkosivu]. [Viitattu 11.12.2021]. Saatavana: <https://aoe.fi/#/lisatietoa>
- Erho, S. 2013 Samassa veneessä, yhteisillä työkaluilla: opetussuunnitelman mukaisia välineitä kirjaston ja koulun väliseen yhteistyöhön. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 2.12.2021]. Saatavana: <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=ce9e6493-e4c0-4145-abd8-21597d11879e>
- Erho, S. 2015. Käyttäjä palvelun keskiössä: Case Rovaniemen nuortenkirjasto. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 2.12.2021]. Saatavana: <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=3e8b931e-de72-4ed0-9047-ec84517038c7>
- Hakkarainen, A. 2016. Matematiikan ja lukemisen vaikeuksien yhteys toisen asteen koulutuspolkuun ja jatko-opintoihin tai työelämään sijoittumiseen. [Verkkojulkaisu]. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 82. Väitösk. [Viitattu 26.1.2022]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2035-5>
- Heikkilä, M. 2022. Kehityspäällikkö. Seinäjoen kaupunginkirjasto. Puhelinkeskustelu. 16.2.2022
- Henkilökohtaistaminen. Ei päiväystä. [Verkkosivu] Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 7.3.2022].
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

- IFLA/UNESCO: n julkisen kirjaston manifesti 1994. 2016. [Verkkajulkaisu]. Hollanti: International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). [Viitattu 30.3.2022]. Saatavana: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/213>
- Inari-info. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Inari: Inari.fi. [Viitattu 7.12.2021]. Saatavana: <https://www.inari.fi/fi/inari-info.html>
- Inarin kunta. 2020. Lukukunta! -hakemus. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.3.2022]. Saatavana: <https://valtiovavustukset.oph.fi/avustushaku/289/nayta?hakemus=8243f9039fac290a14f6fd61da3d356f8cc43481a3ddb956dc35ce65089769ea&lang=fi&preview=true>
- Jomppanen, R. 9.12.2021. SAKK opiskelijamäärä. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Paula Moisio. [Viitattu 11.12.2021].
- Jäkkö, M. Ei päiväystä. Pojatkin lukevat: mutta riittävätkö taidot? [Verkkajulkaisu]. Teoksessa M. Jäkkö (toim.) Sanat haltuun: ammattikoululaisten lukutaidon puolesta. Helsinki: UPM, 6–7. Viitattu 12.12.2021. Saatavana: <https://sanahaltuun.fi/wp-content/uploads/2021/04/sanat-haltuun-julkaisu.pdf>
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kansallinen lukutaitostrategia 2030. 2021. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 11.12.2021]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kansallinen_lukutaitostrategia_2030.pdf
- Kansallinen lukutaitostrategia 2030: Suomi maailman monilukutaitoisin maa. 2021. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 27.1.2022]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kansallinen_lukutaitostrategia_2030.pdf
- Kantojärvi, P. 2012. Fasilitointi luo uutta: menesty ryhmän vetäjänä. Helsinki: Talentum.
- Kirjasto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Inari: Inari.fi. [Viitattu 8.12.2021]. Saatavana: <https://www.inari.fi/fi/kirjasto.html>
- Konstruktivismi ja oppiminen. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. [Viitattu 7.3.2022]. Saatavana: <https://oppimateriaalit.jamk.fi/oppimiskasitykset/oppimiskasitykset/konstruktivistinen-oppiminen/>
- Koulutustarjonta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Saamelaisalueen koulutuskeskus. [Viitattu 13.3.2021]. Saatavana: <https://www.sogsakk.fi/fi/Hakijalle/Koulutustarjonta>

Kouluyhteistyö ja erityisryhmien palvelut. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Inari: Inari.fi. [Viitattu 8.12.2021]. Saatavana: <https://www.inari.fi/fi/kirjasto/palvelut/kouluyhteistyö-ja-erityisryhmien-palvelut>

Kukkonen, H. & Raudasoja, A. 2018. Osaamisperusteinen ammatillinen koulutus. Teoksessa H. Kukkonen & A. Raudasoja (toim.) Osaaminen esiin: ammatillisen koulutuksen reformi ja osaamisperusteisuus. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu, 9–14. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 23.

Kuntien avainluvut. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 7.12.2021]. Saatavana: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_2021/kuntien_avainluvut_2021_viimeisin.px/table/tableViewLayout1/

L 11.8.2017/531. Laki ammatillisesta koulutuksesta.

L 29.12.2016/1492. Laki yleisistä kirjastoista.

Laukia, J. & Korhonen, M. 2014. Ammatillisen koulutuksen kehityslinjoja. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 16 (4), 4-8.

Leiding, S. Ei päiväystä. Kohtaamisia äikänluokassa. [Verkkajulkaisu]. Teoksessa M. Jäkkö (toim.) Sanat haltuun: ammattikoululaisten lukutaidon puolesta. Helsinki: UPM, 18–19. Viitattu 26.1.2022. Saatavana: <https://sanahaltuun.fi/wp-content/uploads/2021/04/sanat-haltuun-julkaisu.pdf>

Lukuliike. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Lukuliike suomalaislasten ja -nuorten lukutaidon ja monilukutaidon asialla. [Viitattu 13.3.2021]. Saatavana: <https://lukuliike.fi/lukuliike-suomalaislasten-ja-nuorten-lukutaidon-ja-monilukutaidon-asialla/>

Malin, A., Sulkunen, S. & Laine, K. 2013. PIAAC 2012: kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:19.

Monilukutaito ja vinkkaus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Tampere: Tampere.fi. [Viitattu 2.12.2021]. Saatavana: <https://www.tampere.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjastot/kurssit-ja-opetus/monilukutaito-ja-vinkkaus.html>

Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelman tietosisältö. 2019. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 7.3.2022]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osaamisen-arvioinnin-toteuttamissuunnitelma_ohje-12_2019.pdf

Perustietoa oppivelvollisuuden laajentamisesta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 30.3.2022]. Saatavana: <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/perustietoa-oppivelvollisuuden-laajentamisesta>

Portti, R. 2021. Hanketyöntekijä. Lukukunta -hanke. Haastattelu 14.3.2021.

Saamelaisalueen koulutuskeskus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Etusivu. [Viitattu 13.3.2021]. Saatavana: <https://www.sogsakk.fi/fi>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72.

Sanat haltuun rap-työpajat jatkuvat Opetushallituksen rahoituksella. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus. [Viitattu 12.12.2021]. Saatavana: <https://lukukeskus.fi/news/sanat-haltuun-rap-tyopajat-jatkuvat-opetushallituksen-rahoituksella/>

Sanat haltuun. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus. [Viitattu 12.12.2021]. Saatavana: <https://sanathaltuun.fi/>

Sulkunen, S. & Malin, A. 2018. Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. [Verkkolehtiartikkeli]. Scandinavian Journal of Educational Research, 62 (6), 929–948. Viitattu 7.2.2022. Saatavana: <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1324898>

Takala, T. & Tarkoma, E. 2014. Äidinkielen opetus ammattikoulutuksessa: Näkökulmia pedagogiikkaan ja didaktiikkaan. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Tarkoma, E. 2016. Lukutaito kuuluu myös ammattikouluihin. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus. [Viitattu 26.1.2022]. Saatavana: <https://kiiltomato.net/lukutaito-kuuluu-myos-ammattikouluihin/>

Tiedonhaun ohjaus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Tampere: Toki-verkkokirjasto. [Viitattu 2.12.2021]. Saatavana: <https://toki.verkkokirjasto.fi/tiedonhaun-ohjaus>

Tietoa hankkeesta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Lukukeskus. [Viitattu 12.12.2021]. Saatavana: <https://sanathaltuun.fi/tietoa-hankkeesta/>

Tutkintojen perusteet. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 10.2.2022]. Saatavana: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-perusteet>

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yhteystiedot. Ei päivystä. [Verkkosivu]. Tampere: Toki- verkkokirjasto. [Viitattu 2.12.2021]. Saatavana: <https://toki.verkkokirjasto.fi/kirjastot>

LIITTEET

Liite 1. Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä arviointien kerääminen

Liite 2. Taide ja luova ilmaisu arviointien kerääminen

Liite 3. Työntekijöiden arvioiden kerääminen

Liite 1. Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä arviointien kerääminen

Opiskelijoiden havainnointi.

Aakkostus nimen mukaan -> kuinka nopeasti lähtevät tekemään tehtävää, kuinka hankalalta tai helpolta sen tekeminen vaikuttaa? (miten nopeasti opiskelijat ns. lämpenevät tekemään työtä kirjastossa?)

Info kirjastoluokituksesta ja aineistoista -> kuuntelevatko vai keskittyvätkö muuhun? Esittävätkö kysymyksiä? Millaisia kysymyksiä? (vaikuttaako info olevan heille ymmärrettävässä muodossa?)

Kirjastotilassa kiertämällä tälle kerralle tärkeiden aineistolajien ja luokkien sijainti -> kuuntelevatko vai keskittyvätkö muuhun? Esittävätkö kysymyksiä? Millaisia kysymyksiä? (vaikuttaako info olevan heille ymmärrettävässä muodossa?)

Löytöretkeily; kirjat ja lehdet -> löytävätkö opiskelijat teokset, joita etsivät? tarvitsevatko apua ja jos tarvitsevat millaisissa asioissa? (onko kirjastonkäytön perehdytyksessä kehitettävää?)

Verkkokirjaston käyttö -> kuuntelevatko vai keskittyvätkö muuhun? Esittävätkö kysymyksiä? Millaisia kysymyksiä? (vaikuttaako info olevan heille ymmärrettävässä muodossa?)

Tiedonhaun prosessin läpikäynti + tiedonhakutehtävä pareittain -> onnistuuko tiedonhaku itsenäisesti vai tarvitsevatko apua? millaisissa asioissa tarvitsevat apua? (onko tiedonhaun perehdytyksessä kehitettävää?)

Tiedonhakua diaesitystä varten -> Kuinka monipuolisesti käyttävät kirjastoa? Hakevatko itsenäisesti apua kirjastotyöntekijöiltä? (ovatko sisäistäneet kirjastolaisilta saamansa ohjauksen kirjaston käyttöön? ovatko tulleet tutuiksi kirjastolaisten kanssa niin, että luontevaa kysyä heiltä apua?)

Arvioiden kerääminen opiskelijoilta.

Aloitetaan työskentely käymällä läpi päivän eri vaiheet ja mitä näihin kuului.

1. Lämmittely tehtävä. Järjestäytyminen nimen kirjaimen mukaan aakkosiin.
2. Kirjasto info. Tietoa kirjastoluokituksesta ja erilaisista aineistoista. Kirjastotilassa aineistolajien ja luokkien läpikäynti kiertelemällä.
3. Löytöretkeily. Kirjojen ja lehtien etsiminen arpojen antaman tehtävän mukaan.
4. Tiedonhaku. Verkkokirjaston ja tiedonhaun periaatteiden läpikäyminen sekä tiedonhakutehtävät pareittain.

Jokainen opiskelija saa nipun post-it lappuja, joissa jokaisessa yksi päivän kulun vaiheista. Opiskelijat saavat ensin itsenäisesti järjestää laput niin, että vaiheet on arvotettu välille opin eniten ja opin vähiten numeroimalla ne.

Kriteereinä järjestämiselle toimii:

- Opin uutta tai sain hyvää kertausta jo osaamaani
- Asiat käytiin läpi minulle sopivalla tavalla

Otetaan kuvat jokaisen omasta järjestyksestä tässä kohtaa. Tämän jälkeen aletaan yhdessä käymään läpi alkaen opin vähiten kohdasta käyden läpi minkälaisia valintoja opiskelijat ovat tehneet sekä pyydetään perusteluja heidän valinnoilleen. Toisten tekemiä valintoja saa kommentoida. Tätä tehdessä samalla tehdään yhteinen arvotus päivän toiminnoista, jossa mukana perustelut sille, miksi ryhmänä päädyttiin tähän järjestykseen. Eli kun on menty kierros jokaisen opiskelijan valinnasta kohtaan opin vähiten, käydään yhteinen keskustelu, jossa opiskelijat ryhmänä päättävät, mikä oli toiminto, josta he oppivat vähiten osuus ja kirjataan ylös heidän perustelunsa tälle.

Tarvitaan: Kyniä, post-it lappuja, A3 paperia, teippiä, tussi, laite äänittämiseen.

Liite 2. Taide ja luova ilmaisu arviointien kerääminen

Opiskelijoiden havainnointi.

Nimi + fiilis -> kuvaukset siitä millaista fiilistä opiskelijat ilmentävät (vertaaminen lopuksi käytävään samanlaiseen kierrokseen)

Musiikin soidessa tilan havainnointia -> millaisista asioista vaikuttavat olevan kiinnostuneita, mitä jäävät katselemaan pidemmäksi aikaa. Liikkuvatko rohkeasti tilassa vai jäävätkö katselemaan jotain lähellä olevaa. (onko kirjasto tullut jo tutuksi paikaksi?)

Kirjastotilassa kiertämällä tälle kerralle tärkeiden aineistolajien ja luokkien sijainti -> kuuntelevatko vai keskittyvätkö muuhun? Esittävätkö kysymyksiä? Millaisia kysymyksiä? (vaikuttaako info olevan heille ymmärrettävässä muodossa?)

Minulle ja tälle kirjalle on yhteistä... -> Onnistuuko kirjojen hakeminen hyllystä arpojen perusteella? Tarvitsevatko apua? Missä tarvitsevat apua? Millaisia yhteyksiä kirjaan opiskelijat keksivät? (onko kirjastonkäytön perehdytyksessä kehittämisen tarpeita? antaako tehtävä opiskelijoille eväitä luovaan ajatteluun?)

Kollektiivinen pikaruno tietokirjoista -> Miten kirjojen haku arpojen perusteella onnistuu? Tarvitsevatko apua? (onko kirjastonkäytön ja tiedonhaun perehdytyksessä kehitettävää? onko niillä, jotka eivät olleet ensimmäisessä päivässä enemmän tarvetta avulle ja jos, niin minkälaisissa asioissa?)

Arvioiden kerääminen opiskelijoilta.

Asennekartoituksen keinojen käyttöä, eli loppufiiloksen kerääminen samalla tavalla kuin alkufiiloksen: näiden vertaaminen keskenään.

Arvioiden kerääminen havaintokehä menetelmällä. Fläppi papereille tai A3 papereille viisi kysymystä:

Faktat; mitä kirjastonkäytön opetuksesta jäi mieleesi?

Tunteet; miltä teosten etsiminen kirjastosta tuntui?

Merkitys; mitä opit kirjastosta tänään?

Toiminta; miten tehtävien tekeminen kirjastossa erosi niiden tekemisestä koululla?

Toiveet; millä muilla tavoin kirjastokäynti voisi olla osana taide ja luova ilmaisu kurssia?

Käydään ensin läpi lyhyt kertaus siitä, mitä kirjaston käytön taitoihin liittyvää päivän aikana on tehty. Autetaan näin opiskelijoita myös hahmottamaan sitä, mitä osuutta päivästä arvioidaan. Arvioinnissa keskitytään vain kirjaston vetämään aamuun, ei Kaisan osuuteen.

1. Nimi + fiilis kierros
2. Tilan havainnointi musiikin soidessa
3. Kirjastoluokkiin tutustumista
4. Minulle ja tälle kirjalle on yhteistä...
5. Teksti tai runo inspiroituen tietokirjoista

Opiskelijat saavat eri värisiä post-it lappuja, kullekin kysymykselle oma värinsä, joihin kirjoittavat ajatuksiaan näistä kysymyksistä, vähintään kaksi lappua / opiskelija / kysymys. Käydään läpi yksi kysymys kerrallaan ja opiskelijat saavat aina kaksi minuuttia aikaa / kohta miettiä omia vastauksiaan. Kun kaikki kysymykset on käyty läpi opiskelijat vievät laput kysymystä kuvaaville papereille.

Käydään vielä yhdessä läpi taululle kertyneet laput, jolloin opiskelijat voivat perustella näkemyksiään ja kommentoida muiden mielipiteitä. Kirjoitetaan kommentteja ylös paperille post-it lappujen viereen.

Tarvitaan: Kyniä, tussi, A3 tai fläppi paperi, post-it lappuja viittä eri väriä

Liite 3. Työntekijöiden arvioiden kerääminen

Välittömien arvioiden kerääminen päivien päätteeksi. Kerätään ensin tietoa post-it lappujen kanssa nelikenttää soveltaen:

- mikä päivässä onnistui?
- mikä päivässä ei onnistunut?
- miten tavoitteet saavutettiin?
- välittömät kehitysideoita?

Ensin jokainen saa aikaa kaksi minuuttia / kysymys kirjoittaa mahdollisimman paljon asioita, joita kysymys tuo mieleen. Aina yhden kysymyksen jälkeen käydään läpi tulleet vastaukset ja keskustellaan niistä. Jatketaan näin läpi kaikki neljä kysymystä.

Henkilökunnan jatkoarviointi Teams teema haastatteluilla. Henkilökunnan arviointi kehityskeskustelu tyyppisesti käyttämällä fasilitoinnin Coaching-menetelmää. Tavoitteena samalla kerätä tietoa kokeilujakson onnistumisesta sekä tukea kehitystarpeiden ja -ideoiden hahmottumista. Keskitytään itsereflektioon, eli siihen miten henkilö kokee oman osuutensa kokeilujakson aikana, onnistumisen sekä kehittämisen kohteet siinä. Lähestytään asiaa nyt tästä näkökunnasta, koska aiemmassa ryhmätyöskentelyssä, jossa kerättiin välittömät palautteet päivästä, keskityttiin enemmän yleiseen päivän onnistumiseen.

Kerrataan ensin jaksojen tavoitteet

Läpi käytävät kysymykset/teemat:

- Vastasiko päivien toiminta asetettuihin tavoitteisiin?
- Mitkä asiat estivät tavoitteiden toteutumista?
- Mitkä asiat tukivat tavoitteiden toteutumista?

- Olivatko tavoitteet sopivat?
- Miten oma toimintani tuki tavoitteisiin pääsyä?
- Miten oma toimintasi esti tai hankaloitti tavoitteisiin pääsyä?
- Mitä lisäarvoa toiminnan järjestäminen kirjastossa toi verraten siihen, että opintojaksot olisi toteutettu koululla?
- Miten oppilaitoksen ja kirjaston kokeilujaksoon liittyvä yhteistyö onnistui?
- Millaisena näet oman osuutesi tässä tehdyssä yhteisessä työssä?
- Mitä pitäisi tapahtua seuraavaksi, että yhteistyö koulun ja kirjaston välillä juurtuisi?